

Presentasjon Arkitekturveileder for Bergen

Byutviklingskonferansen
28.11.2025

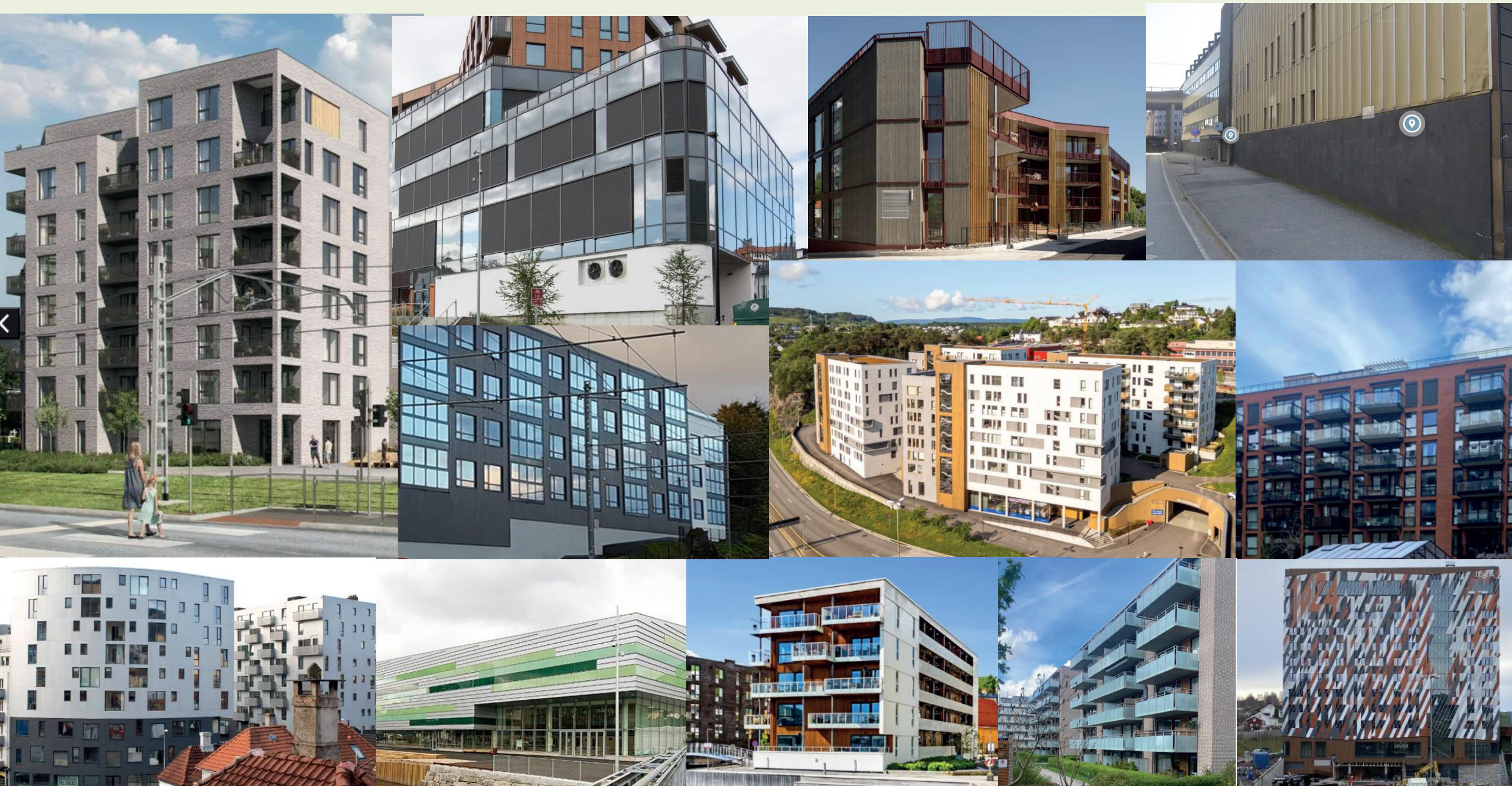


Arkitekturveileder for Bergen

1. Utkast 27.10.2025



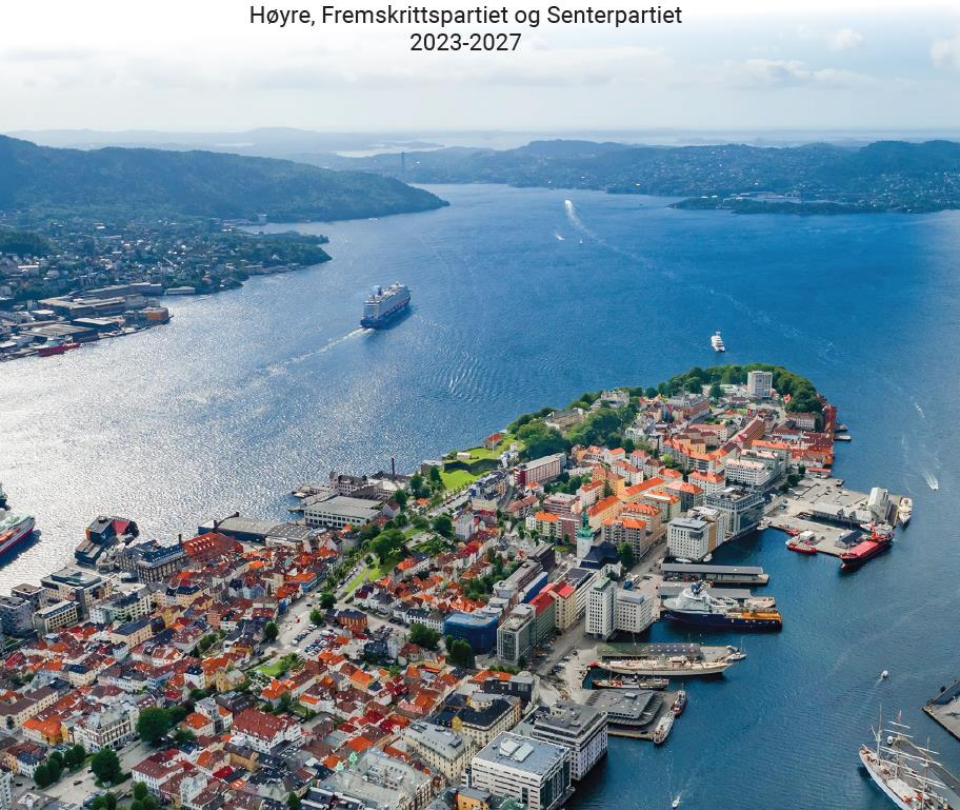
DET BYGGES FOR MYE DÅRLIG - DET BEKYMRRER FOLK, POLITIKERE, ARKITEKTER OG SAKSBEHANDLERE





Klosterhagen- erklæringen

Det politiske grunnlaget for et byråd utgått av
Høyre, Fremskrittspartiet og Senterpartiet
2023-2027

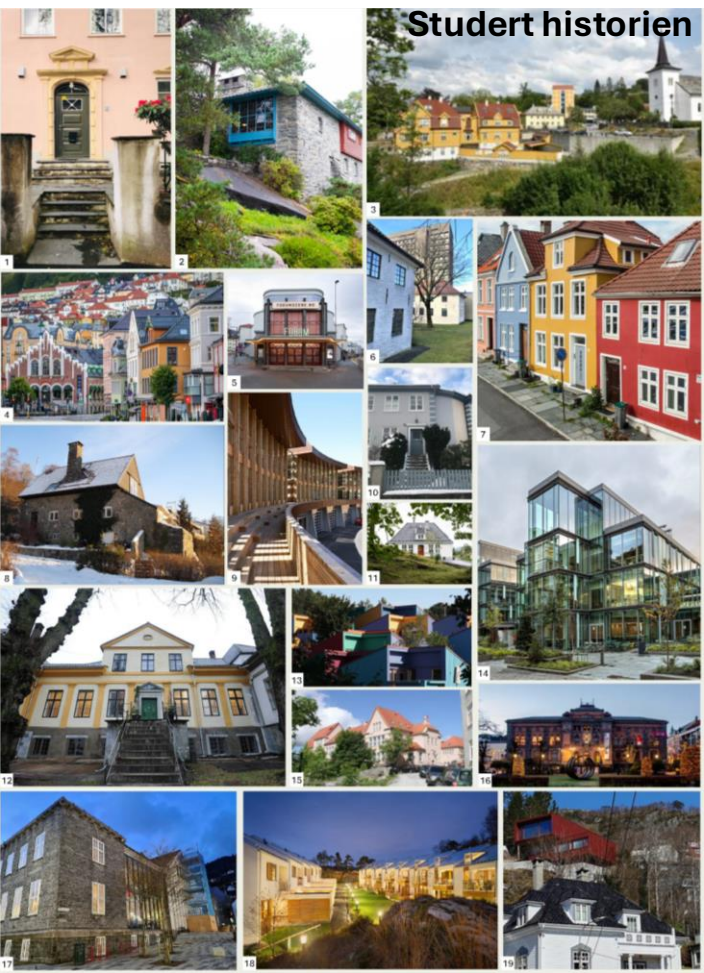


BYRÅDSAK OM OPPSTART

- Høy arkitektonisk kvalitet og god tilpasning til historisk bebyggelse.
- Mer tilpasning og mindre kontrast for nybygg i historiske områder.
- Hele arkitekturhistorien med mangfold av stilarter og regionale byggeskikker bør brukes som inspirasjon for utforming av nye bygg.
- Vise anbefalinger om grunnleggende arkitektoniske kvaliteter og gi anbefalinger for god tilpasning til historiske områder.
- Større fokus på estetikk og hvordan omgivelser oppleves og sanses.
- Brukes både til reguleringsplaner og byggesaker.
- Bidra til forutsigbarhet og raskere prosesser.
- Konkrete anbefalinger uten for omfattende detaljnivå.
- Veilederen skal brukes av kommunen, utbyggere og konsulenter.



Dialog andre kommuner

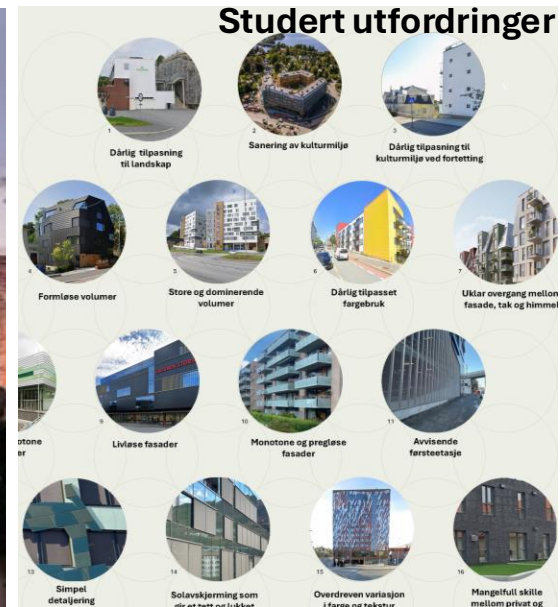


Studert historien

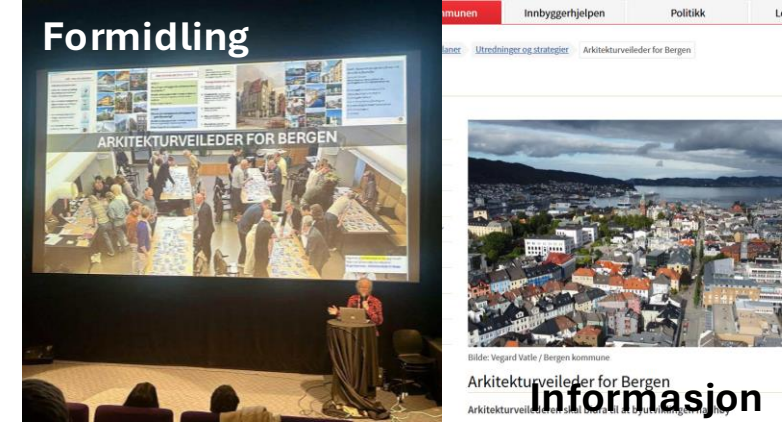
PROSESS OPPSUMMERING



Oppstartseminar i Bergen



Studert utfordringer



Formidling



Samarbeid og involvering



Medvirkning med bransje



Studert andre veiledere

2. PRESENTASJON VEILEDER

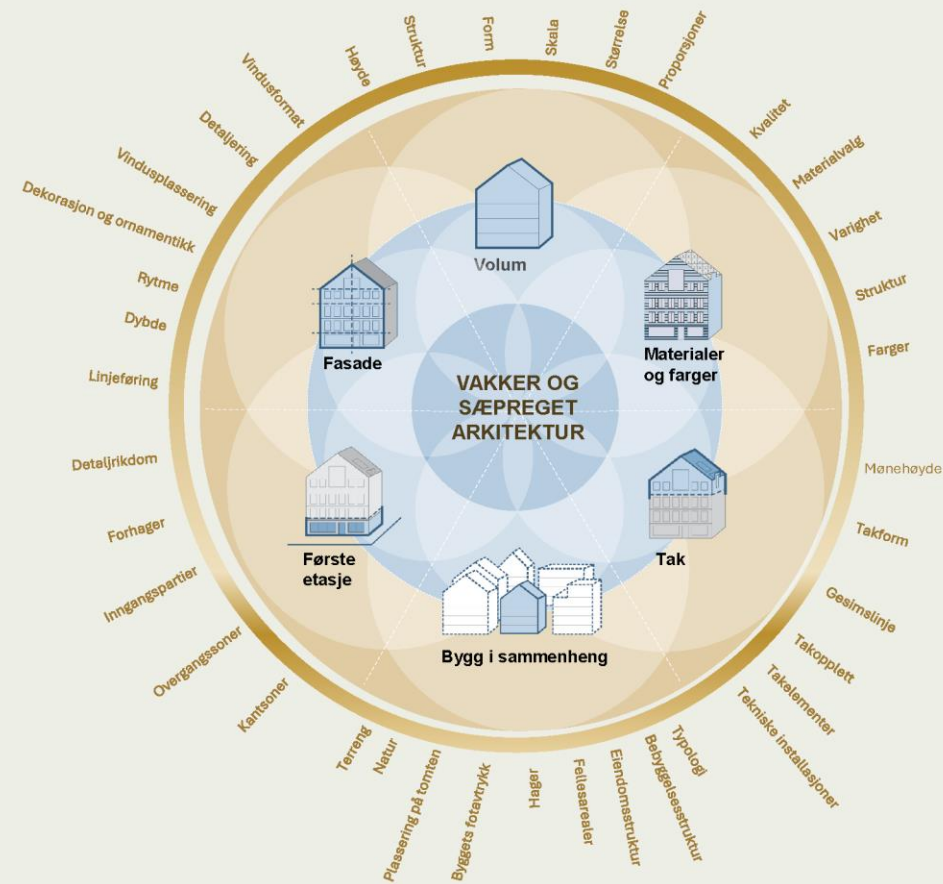


Arkitekturveileder for Bergen

1. Utkast 10.11.2025



BERGEN
KOMMUNE



Innhold

Innledning

Arkitektur i Bergen.....	5
Stilarter i det historiske Bergen.....	7
Utfordringsbildet.....	9
Visuelle kvaliteter.....	11
Om veilederen.....	13

Del 1. Grunnleggende visuelle kvaliteter i arkitektur - Generelle anbefalinger

Grunnleggende visuelle kvaliteter i arkitektur.....	17-18
Volum.....	19-20
Fasade.....	21-22
Materiale og farger.....	23-24
Første etasje.....	25-26
Tak.....	27-28

Del 2. Nybygg i typiske bygningsmiljøer i Bergen - Detaljerte anbefalinger

Utforming av nybygg i typiske bygningsmiljøer i Bergen.....	31-32
Tilpasningsprinsipper for nybygg.....	33-34
Hus i hage	35-38
Kvartal, karré- og murgårdbebyggelse.....	39-42
Blokk- og lamellstruktur	43-46
Hageby- og rekkehusbebyggelse	47-50
Tett trehusbebyggelse	51-54
Bebyggelse i sjølinjen	55-58

Del 3. Vedlegg

Inspirasjon.....	61-74
Fotokreditt.....	75-76

Stilarter i det historiske Bergen

Bergens bygningsarv kjennetegnes av en stor tidsdybde og et uvanlig stort mangfold og mange bygg som bærer preg av overgangsformer mellom ulike stilperioder. I motsetning til mange europeiske byer, der stilretningene kan avgrenses tydelig, finner man i Bergen sjelden bygninger med «rene» stiltrekk. De europeiske forbildene ble oversatt til lokale materialer, mindre skala og tre som hovedmateriale, noe som ga opphav til særegne kombinasjoner og gradvise stiloverganger.

Gjennom byens og omlandets bygninger kan man likevel lese utviklingen av europeiske og nasjonale stilretninger – tilpasset lokale forhold og byggeskikk. Denne kunnskapen er avgjørende for å forstå Bergens arkitektoniske særpreg, og for å videreføre tradisjonen med vakker, stedege og særpreget ny bergensarkitektur.

Romansk
Murliv med kvaderstein små vindusåpninger med rundbuede vinduer og takbuer. Rundbuet dørportal



1

Romansk
Ca 1030-1150

Renessanse
De klassiske søyleordener Buer Harmoni i fasade



3

Renessanse
1550-1650

Rokokko
Lyse farger, asymmetrisk ornamentikk og ynde. Store vinduer, smårutete sprosser i Svungne, avrundete listverk med dekor



5

Rokokko
1770 - 1790

Historisme
Stilpluralisme herunder alle ny-stilene som nyromansk, nygotikk nyrenessanse, nybarokk, nyrokoko, mv.



8

Historisme
1860 - 1900

Jugendstil
Sluttet bygningsvolum Asymmetri i fasade Karnapper og balkonger Valmtak og mansardtak, (saltak), skifer eller tegl Krysspostvinduer med smårutete sprosser i øverste felt Glassmaleri preget av organiske linjer Dekorative elementer,



9

Jugendstil
1900-1920

Nyklassisisme
Avgrenset rektangulær bygningskropp, Sal/halvvalmet tak, tegl/skifer Symmetri i fasaden, Symmetrisk smårutete vinduer eller empirevinduer, Enkelt listverk, riflet eller symmetrisk profilering, Søylar og pediment/gavlmotiv Pilastre



11

Nyklassisisme
1920-1940

Bergensskolen
Vestnorsk byggeskikk og lokale håndverkstradisjoner, regionale materialer, tre og gråstein. Tilpasses landskapet og klimaet på Vestlandet. Tegtekket saltak (ofte) Tradisjonell fargebruk



13

Bergensskolen
1930-1950

Postmodernisme
Historiserende former, eksempelvis fra klassisk arkitektur – brukt på en utradisjonell måte. Stilen kan sies å være en reaksjon mot modernismen



15

Postmodernisme
1980-1995

1000

Tidslinje

2000

1150-1550
Gotisk

1650-1770
Barokk

1790 - 1860
Klassisisme

1860 - 1910
Sveitserstil

1880-1920
Nordisk nybarokk

1925-1950
Modernisme/ Funksjonalisme

1945-1975
Senmodernisme



Gotisk
Søylebærende konstruksjon Høye bygninger Spissbuede vindustfelt og dørportaler

Gotisk
Søylebærende konstruksjon Høye bygninger Spissbuede vindustfelt og dørportaler

Gotisk
Søylebærende konstruksjon Høye bygninger Spissbuede vindustfelt og dørportaler



Barokken
Kraftige, svungne former Store dimensjoner, kontraster, symmetri. Pompøse helhetsvirkning samlet om hovedmotiver og akser Høye valmtak og smårutete vinduer.

Barokken
Kraftige, svungne former Store dimensjoner, kontraster, symmetri. Pompøse helhetsvirkning samlet om hovedmotiver og akser Høye valmtak og smårutete vinduer.

Barokken
Kraftige, svungne former Store dimensjoner, kontraster, symmetri. Pompøse helhetsvirkning samlet om hovedmotiver og akser Høye valmtak og smårutete vinduer.



Klassisisme
Empire Søylar og "portico" Fasader med tyngde og enkelhet To-ramsvinduer med tre ruter i høyden

Klassisisme
Empire Søylar og "portico" Fasader med tyngde og enkelhet To-ramsvinduer med tre ruter i høyden

Klassisisme
Empire Søylar og "portico" Fasader med tyngde og enkelhet To-ramsvinduer med tre ruter i høyden



Sveitserstil
Saltak, stort takutstikk, synlige, utskårne sperrer. Krysspostvinduer, flere fag, farget glass. Rik dekor, utskårne detaljer, listverk og gavkryss. Glassverandaer og dører med overlys og sprosser. Fasader i 2-3 farger.

Sveitserstil
Saltak, stort takutstikk, synlige, utskårne sperrer. Krysspostvinduer, flere fag, farget glass. Rik dekor, utskårne detaljer, listverk og gavkryss. Glassverandaer og dører med overlys og sprosser. Fasader i 2-3 farger.

Sveitserstil
Saltak, stort takutstikk, synlige, utskårne sperrer. Krysspostvinduer, flere fag, farget glass. Rik dekor, utskårne detaljer, listverk og gavkryss. Glassverandaer og dører med overlys og sprosser. Fasader i 2-3 farger.



Nordisk nybarokk
Kubistisk, eller rektangulær, sluttet bygningskropp. Høye, bratte valm/mansardtak, skifer/ tegl Smårutete vinduer Ornamentikk Kraftige dørportaler i stein, pusset eller upusset tegl Brutte, avrundete eller klassiske kvaderhjørner Karnapper Natursteinsdetaljer, smijern og kobber

Nordisk nybarokk
Kubistisk, eller rektangulær, sluttet bygningskropp. Høye, bratte valm/mansardtak, skifer/ tegl Smårutete vinduer Ornamentikk Kraftige dørportaler i stein, pusset eller upusset tegl Brutte, avrundete eller klassiske kvaderhjørner Karnapper Natursteinsdetaljer, smijern og kobber

Nordisk nybarokk
Kubistisk, eller rektangulær, sluttet bygningskropp. Høye, bratte valm/mansardtak, skifer/ tegl Smårutete vinduer Ornamentikk Kraftige dørportaler i stein, pusset eller upusset tegl Brutte, avrundete eller klassiske kvaderhjørner Karnapper Natursteinsdetaljer, smijern og kobber



Funksjonalisme
Enke hovedformer uten dekorasjoner Flate tak, vindusbånd/vindu samlet ved hushjørner Rene linjer Geometriske former

Funksjonalisme
Enke hovedformer uten dekorasjoner Flate tak, vindusbånd/vindu samlet ved hushjørner Rene linjer Geometriske former

Funksjonalisme
Enke hovedformer uten dekorasjoner Flate tak, vindusbånd/vindu samlet ved hushjørner Rene linjer Geometriske former



Senmodernisme
Flate tak, pusset og upusset betong, naturbetong og plattkledning Enkle, med jevne vindusrytmer, slake saltak, Pusset mur, detaljer i tre.

Senmodernisme
Flate tak, pusset og upusset betong, naturbetong og plattkledning Enkle, med jevne vindusrytmer, slake saltak, Pusset mur, detaljer i tre.

Utfordringsbildet

– typiske problemstillinger

Bergen kommune har tydelige mål for byutvikling med høy arkitektonisk kvalitet og god stedstilpasning, slik det er formulert i Arkitektur- og byformingsstrategien og Kulturminnestrategien. Likevel oppstår det utfordringer i mange byggeprosjekter, særlig knyttet til skala, volumoppbygging, fasadeutforming, materialbruk og tilpasning til omgivelsene.

Fortetting langs byens knutepunkter har i praksis ofte medført sanering av eksisterende bygningsmiljøer. Dette kan gi uheldige brudd i bystrukturen og redusere sammenhengen mellom nytt og gammelt. Når nye prosjekter bryter med områdenes etablerte skala, rytme og materialitet, svekkes både kulturmiljøets kvaliteter og byens identitet.

Denne veilederen tar derfor til orde for en fortetningspraksis som bygger videre på de stedegnekvalitetene. Den gir anbefalinger for hvordan nybebyggelse kan tilpasses ulike typiske bymiljøer – slik at utviklingen skjer med respekt for eksisterende struktur, historisk egenart og menneskelig skala.

Illustrasjonen under viser sentrale problemstillinger vi ønsker å adressere – og forbedre – gjennom denne veilederen.



1
Dårlig tilpasning til landskap



2
Sanering av kulturmiljø



3
Dårlig tilpasning til kulturmiljø ved fortetting



4
Formløse volumer



5
Store og dominerende volumer



6
Dårlig tilpasset fargebruk



7
Uklar overgang mellom fasade, tak og himmel



8
Lukket og avvisende fasade



9
Lange monotone gesimser



10
Livløse fasader



11
Monotone og pregløse fasader



12
Avvisende førsteetasje



13
Tilfeldig vindusplassering



14
Mangelfull fargebruk



15
Simpel detaljering



16
Solavskjerming som gir et tett og lukket uttrykk.



17
Overdreven variasjon i farge og tekstur



18
Mangelfull skille mellom privat og offentlig arealer

Om veilederen

– hensikt, bruk og avgrensing

Arkitektur må alltid vurderes som en helhet i sin sammenheng. Veilederens deltema skal fungere som en basis for diskusjon rundt byggets visuelle kvaliteter. Deltemaene er hverken en oppskrift eller en sjekkliste i seg selv, men skal fungere som et rammeverk for å utvikle, drøfte og vurdere arkitektur i sin kontekst, og fra et menneskelig perspektiv. .

Hensikt

Denne arkitekturveilederen skal bidra til bedre estetisk kvalitet i byutviklingen, med særlig fokus på å bevare og videreutvikle Bergens særpreg. Begrepet arkitektonisk kvalitet er ofte uklart og det er behov for en tydeliggjøring av hvilket grunnlag kommunen vurderer visuelle arkitektoniske kvaliteter og tilpasning til kulturmiljøet i Bergen. Veilederen gir konkrete anbefalinger for utøvelse av kommunens skjønn, som følger av i PBL § 29.2.

Bruk

Veilederen skal fungere som et verktøy i prosjektutviklingen i plansaker, og brukes som grunnlag for dialog mellom tiltakshaver, formgivere og saksbehandlere. Samtidig skal den være et verktøy for vurdering av arkitektonisk kvalitet i reguleringsplaner og byggesaker. På denne måten skal veilederen bidra til høyere estetiske ambisjoner og mer forutsigbar og effektiv saksbehandling.

Avgrensing og fokus

Veilederen konkretiserer og supplerer gjeldende Arkitektur- og byformingsstrategi, Kulturmiljøplan og Kulturminnestrategi for Bergen, med et særlig fokus på vakker og særpreget arkitektur.

Den gir anbefalinger for arkitektonisk utforming på bygningsnivå, og hvordan enkeltbygg skal inngå som en del av eksisterende eller planlagte bygningsmiljø. Den omhandler ikke utforming av byrom.

Veilederen tar heller ikke for seg byggets funksjon, indre romlige kvaliteter eller sammenheng. Det henvises til Bergens kommunes Arkitektur og byformingsstrategi for disse temaene.

Veilederen er relevant for alt som bygges, men har et særlig fokus på boligbygging. Den adresserer i hovedsak nybygg, og ikke tilbygg.

Utfordringsbildet

Veilederen skal bidra til løsninger på problemet med at det bygges for mange bygg med dårlige visuelle kvaliteter, manglende stedstilpasning og for lite fokus på estetisk opplevelse. Den tar ikke for seg de strukturelle underliggende årsakene til utfordringene – som rammevilkår, ansvarsfordeling og prosesser. Disse er knyttet til blant annet:

- Hvor i prosessen sikre arkitektonisk kvalitet og med hvilket verktøy?
- Hvilke aktører i prosessen har ansvar for prosjektet sin arkitektonisk kvalitet?
- Hvordan sikres reell medvirkning i planprosessen?

Medvirkningsprosess

Det er gjennomført bred medvirkning gjennom blant annet verksteder med private og offentlige aktører og organisasjoner. Medvirkningsprosessen ga gode innspill og et nyttig grunnlag for utvikling av innholdet i Arkitekturveilederen.

Struktur

Veilederen består av 3 deler, som konkretiserer målsetningene om vakker og særpreget by.

DEL1 angir generelle anbefalinger for grunnleggende arkitektoniske kvaliteter.

DEL 2 angir mer detaljerte anbefalinger for utforming og tilpasning av nybygg i typiske bygningsmiljøer i Bergen.

DEL 3 angir et utvalgt av nylig bygget prosjekter, som vurderes å ha god visuelle kvaliteter som definert i denne veilederen, og som kan fungerer som inspirasjonskilde

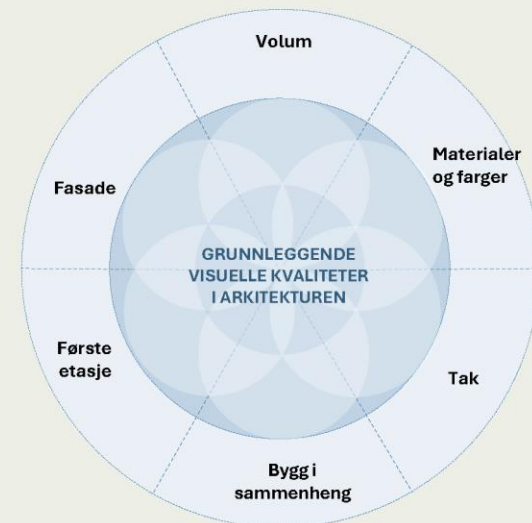
Bildebruk

Bilder er valgt ut for å illustrere anbefalinger i tekst. Bilder viser ikke endelig avgrensing av løsninger, men bør brukes til inspirasjon og vurdering av aktuelle løsninger i prosjektutvikling.

Del 1

Grunnleggende arkitektoniske kvaliteter

- Generelle anbefalinger

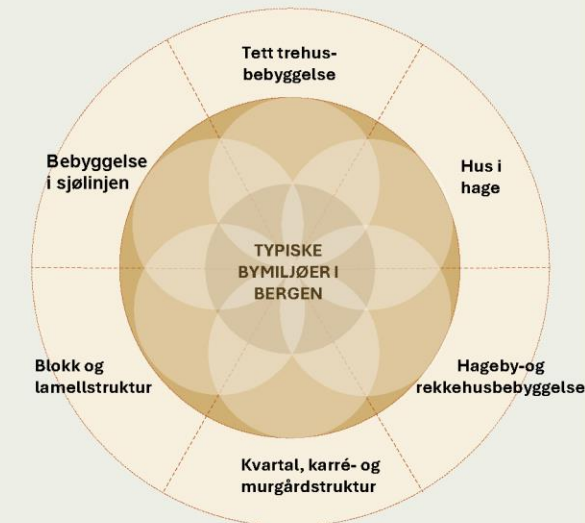


6 viktige temaer for arkitektoniske kvaliteter

Del 2

Nybygg i typiske bymiljøer i Bergen

- Detaljert anbefalinger



6 typiske bymiljøer i Bergen



Del 1

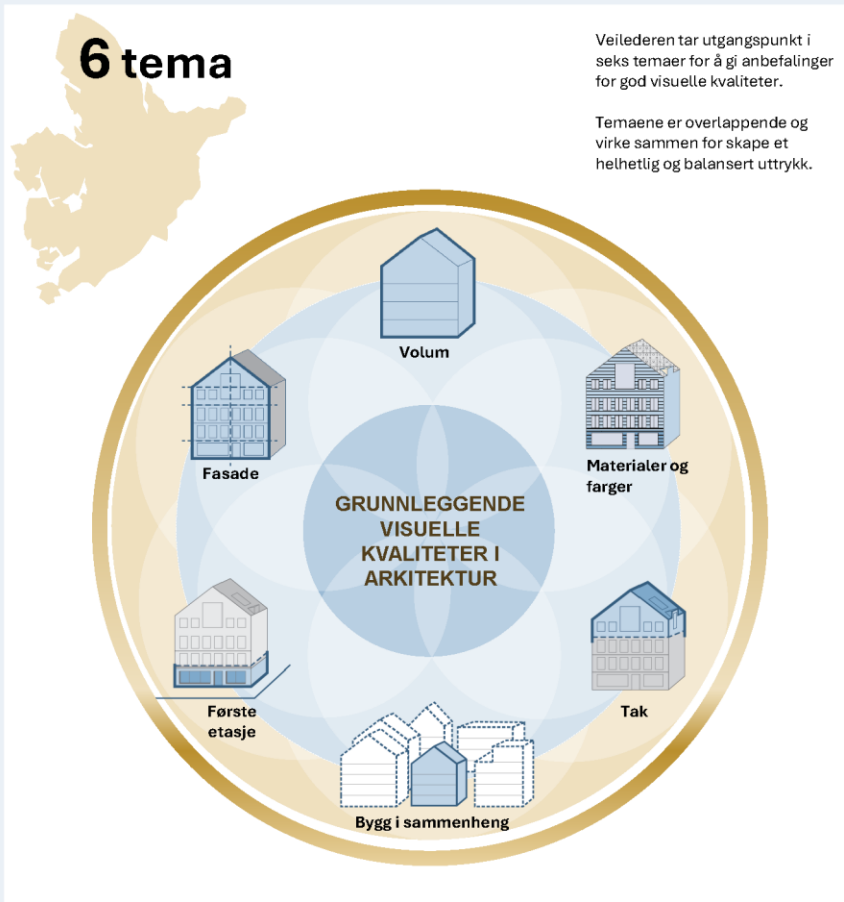
Grunnleggende visuelle kvaliteter i arkitektur

- Generelle anbefalinger

Grunnleggende visuelle kvaliteter i arkitektur

Nye bygninger skal ha høy visuell kvalitet og fremstå som selvstendige arkitektoniske verk med egenverdi. De skal tilpasses stedets karakter og egenart, og bidra til å styrke den lokale identiteten. Byggets visuelle uttrykk skal utformes gjennom et helhetlig samspill mellom volum, fasade, materialbruk og fargevalg. Første etasje og tak har særlig stor betydning for hvordan bygget oppleves fra gateplan og for hvordan det integreres i sine omgivelser.

6 tema



Definisjon av 'gode visuelle kvaliteter' etter Bergen kommunes skjønn

Et godt helhetlig visuelt uttrykk oppstår når byggets inngår som en naturlig del av omgivelser, byggets volum har gode proporsjoner og lett å lese, fasadene er godt komponert med dybde og rytme, materialene er varige og av høy kvalitet, fargebruken er harmonisk, og detaljene er gjennomtenkte.

6 prinsipp

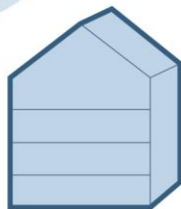
Prinsippene er generelle og gjelder i hele kommunen. Prinsippene er organisert etter ulike temaer.

Samlet kan disse seks prinsippene gi et godt helhetlig prosjekt med egenverdi og et prosjekt som gir merverdi for området.

- Bygg i sammenheng**
– et helhetlig og særpreget bygningsmiljø
- Volum**
– nedskalerte og lesbare volumer med gode proporsjoner
- Fasade**
– godt komponerte fasader med rytme og dybde
- Materialbruk og farger**
– varige og sanselige materialer, gode detaljer og harmonisk fargebruk
- Første etasje**
– inviterende og levende overganger mellom inne og ute
- Tak**
– godt formet og rolig avslutning av bygget mot himmelen

Volum

– Skala, proporsjon og lesbarhet



Byggets volum har stor betydning for hvordan bygget oppleves og fungerer i sin kontekst. Den påvirker både byggets visuelle karakter og hvordan det samspiller med omgivelsene, og er avgjørende for hvordan bygget forholder seg til landskap, bystruktur og nabobebyggelse. Gjennom artikulasjon, oppdeling og komposisjon kan store volumer tilpasses både omgivelsene og menneskelig skala, og bidra til arkitektur som oppleves helhetlig og stedstilpasset.

GENERELLE ANBEFALINGER



Volumer (Skala) tilpasset bygningsmiljø og terreng

Byggets volum skal inngå som en naturlig del av det eksisterende eller planlagte bygningsmiljøet, og være tilpasset terrenget. Byggehøyder bør trappes ned i takt med fallende terreng, i henhold til prinsippet om teppebyen. Valg av byggets hovedform skal styrke karakter og særpreg i bymiljøet.

Se del 2 for detaljerte anbefalinger i typiske bygningsmiljøer i Bergen..

Unngå store dominerende volumer.

Unngå tilfeldig og uryddig volumsammensetning

Unngå balkonger som endrer hovedvolumet vesentlig.

Nedskalering av store volumer

Store volumer skal brytes opp eller nedskaleres i både høyde og bredde for å unngå et dominerende uttrykk og for å oppnå en mer menneskelig skala. Dette bør gjøres gjennom tiltak som nedtrapping av byggehøyde mot byrom, tilbaketrukne toppetasjer, skråtak, forskyvninger og oppdeling av brede volumer. For bygg over fire til fem etasjer bør høydevirkningen dempes med arkitektoniske grep som synlig gesims, tilbaketrukket toppetasje, skråtak, eller bevisst fasadekomposisjon.

Klar volumoppdeling og komposisjon

En klart definert hovedform skal uttrykke byggets primære funksjon. Bygningsvolumene bør fremstå som tydelige og artikulerte, med proporsjoner tilpasset menneskelig skala, og bidra til god visuell rytme i bybildet. Underordnede volumer bør støtte hovedformen – ikke konkurrere med den, for å gjøre bymiljøet lett lesbart. Volumer bør ha en bevisst arkitektonisk geometri. Utnytt eksponerte hjørner til å artikulere volumet og styrke orientering og veifinnning.

Integrering av balkonger i bygningsvolumet

Balkonger skal inngå som en naturlig del av hovedvolumet, og bidra til et rolig og helhetlig uttrykk som understøtter byggets hovedform. Inntrukne eller delvis inntrukne balkonger gir fasaden dybde og kan berike det arkitektoniske uttrykket.



Fra dominerende eller uklare volumer



Til nedskalerte og lesbare volumer med gode proporsjoner



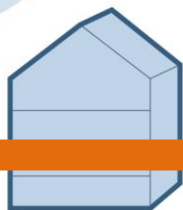
TEMA OG UNDERTEMA

HVORFOR TEMA HAR
BETYDNING FOR
OPPLEVELSEN

DEL 1 GRUNNLEGGENDE ARKITEKTONISKE KVALITETER

Volum

– Skala, proporsjon og lesbarhet



Byggets volum har stor betydning for hvordan bygget oppleves og fungerer i sin kontekst. Den påvirker både byggets visuelle karakter og hvordan det samspiller med omgivelsene, og er avgjørende for hvordan bygget forholder seg til landskap, bystruktur og nabobebyggelse. Gjennom artikulasjon, oppdeling og komposisjon kan store volumer tilpasses både omgivelsene og menneskelig skala, og bidra til arkitektur som oppleves helhetlig og stedstilpasset.

HVOR VI VIL



Fra
dominerende eller
uklare volumer



Til
nedskalerte og lesbare
volumer med
gode proporsjoner

GENERELLE ANBEFALINGER



Volumer (Skala) tilpasset bygningsmiljø og terreng

Byggets volum skal inngå som en naturlig del av det eksisterende eller planlagte bygningsmiljøet, og være tilpasset terrenget. Byggehøyder bør trappes ned i takt med fallende terreng, i henhold til prinsippet om teppebyen. Valg av byggets hovedform skal styrke karakter og særpreg i bymiljøet.

Se del 2 for detaljerte anbefalinger i typiske bygningsmiljøer i Bergen..

Nedskalering av store volumer

Store volumer skal brytes opp eller nedskaleres i både høyde og bredde for å unngå et dominerende uttrykk og for å oppnå en mer menneskelig skala. Dette bør gjøres gjennom tiltak som nedtrapping av byggehøyde mot byrom, tilbaketrukne toppetasjer, skråtak, forskyvninger og oppdeling av brede volumer. For bygg over fire til fem etasjer bør høydevirkningen dempes med arkitektoniske grep som synlig gesims, tilbaketrukket toppetasje, skråtak, eller bevisst fasadekomposisjon.

Unngå store
dominerende volumer.

Klar volumoppdeling og komposisjon

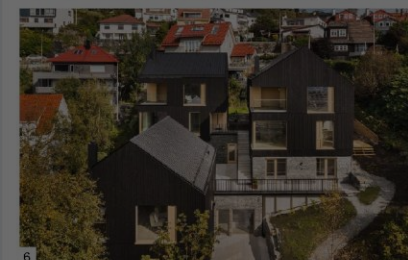
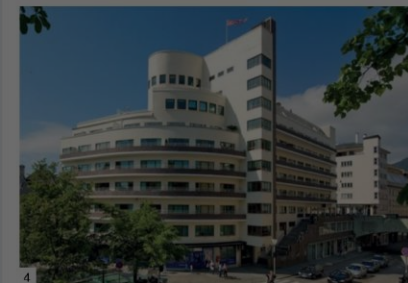
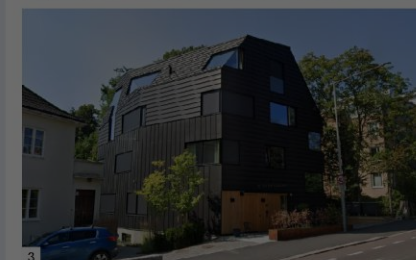
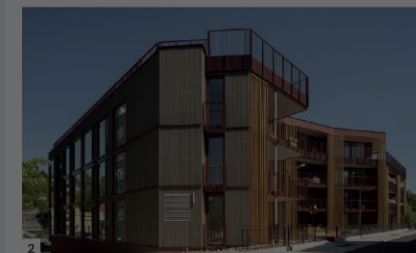
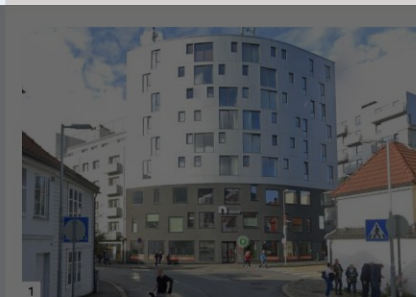
En klart definert hovedform skal uttrykke byggets primære funksjon. Bygningsvolumene bør fremstå som tydelige og artikulerende, med proporsjoner tilpasset menneskelig skala, og bidra til god visuell rytme i bybildet. Underordnede volumer bør støtte hovedformen – ikke konkurrere med den, for å gjøre bymiljøet lett lesbart. Volumer bør ha en bevisst arkitektonisk geometri. Utnytt eksponerte hjørner til å artikulere volumet og styrke orientering og veifinnning.

Unngå tilfeldig og
uryddig
volumsammensetning

Integrering av balkonger i bygningsvolumet

Balkonger skal inngå som en naturlig del av hovedvolumet, og bidra til et rolig og helhetlig uttrykk som understøtter byggets hovedform. Inntrukne eller delvis inntrukne balkonger gir fasaden dybde og kan berike det arkitektoniske uttrykket.

Unngå balkonger som endrer
hovedvolumet vesentlig.



Volum

– Skala, proporsjon og lesbarhet



Byggets volum har stor betydning for hvordan bygget oppleves og fungerer i sin kontekst. Den påvirker både byggets visuelle karakter og hvordan det samspiller med omgivelsene, og er avgjørende for hvordan bygget forholder seg til landskap, bystruktur og nabobebyggelse. Gjennom artikulasjon, oppdeling og komposisjon kan store volumer tilpasses både omgivelsene og menneskelig skala, og bidra til arkitektur som oppleves helhetlig og stedstilpasset.

GENERELLE ANBEFALINGER

Volumer (Skala) tilpasset bygningsmiljø og terreng

Byggets volum skal inngå som en naturlig del av det eksisterende eller planlagte bygningsmiljøet, og være tilpasset terrenget. Byggehøyder bør trappes ned i takt med fallende terreng, i henhold til prinsippet om teppebyen. Valg av byggets høyde og bredde bør tilpasses bymiljøet.

Se del 2 for detaljerte anbefalinger.

Nedskalering av store volumer

Store volumer skal brytes opp eller nedskaleres i både høyde og bredde for å unngå et dominerende uttrykk og for å oppnå en mer menneskelig skala. Dette bør gjøres gjennom tiltak som nedtrapping av byggehøyde mot byrom, tilbaketrukkne toppetasjer, skråtak, forskyvninger og oppdeling av brede volumer. For bygg over fire til fem etasjer bør høydevirkningen dempes med arkitektoniske grep som synlig gesims, tilbaketrukket toppetasje, skråtak, eller bevisst fasadekomposisjon.

Unngå store dominerende volumer.

Klar volumoppdeling og komposisjon

En klart definert hovedform skal uttrykke byggets primære funksjon. Bygningsvolumene bør fremstå som tydelige og artikulerende, med proporsjoner tilpasset menneskelig skala, og bidra til god visuell rytme i bybildet. Underordnede volumer bør støtte hovedformen – ikke konkurrere med den, for å gjøre bymiljøet lett lesbart. Volumer bør ha en bevisst arkitektonisk geometri. Utnytt eksponerte hjørner til å artikulere volumet og styrke orientering og veifinnning.

Unngå tilfeldig og uryddig volumsammensetning

Integrering av balkonger i bygningsvolumet

Balkonger skal inngå som en naturlig del av hovedvolumet, og bidra til et rolig og helhetlig uttrykk som understøtter byggets hovedform. Inntrukne eller delvis inntrukne balkonger gir fasaden dybde og kan berike det arkitektoniske uttrykket.

Unngå balkonger som endrer hovedvolumet vesentlig.

HVOR VI VIL



Fra dominerende eller uklare volumer



Til nedskalerte og lesbare volumer med gode proporsjoner

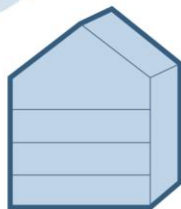
EKSEMPLER PÅ
HVA VI VIL BORT FRA



EKSEMPLER PÅ
HVOR VI VIL

Volum

– Skala, proporsjon og lesbarhet



Byggets volum har stor betydning for hvordan bygget oppleves og fungerer i sin kontekst. Den påvirker både byggets visuelle karakter og hvordan det samspiller med omgivelsene, og er avgjørende for hvordan bygget forholder seg til landskap, bystruktur og nabobebyggelse. Gjennom artikulasjon, oppdeling og komposisjon kan store volumer tilpasses både omgivelsene og menneskelig skala, og bidra til arkitektur som oppleves helhetlig og stedstilpasset.

GENERELLE ANBEFALINGER

Volumer (Skala) tilpasset bygningsmiljø og terreng

Byggets volum skal inngå som en naturlig del av det eksisterende eller planlagte bygningsmiljøet, og være tilpasset terrenget. Byggehøyder bør trappes ned i takt med fallende terreng, i henhold til prinsippet om teppebyen. Valg av byggets hovedform skal styrke karakter og særpreg i bymiljøet.

Se del 2 for detaljerte anbefalinger i typiske bygningsmiljøer i Bergen..

Nedskalering av store volumer

Store volumer skal brytes opp eller nedskaleres i både høyde og bredde for å unngå et dominerende uttrykk og for å oppnå en mer menneskelig skala. Dette bør gjøres gjennom tiltak som nedtrapping av byggehøyde mot byrom, tilbaketrukkne toppetasjer, skråtak, forskyvninger og oppdeling av brede volumer. For bygg over fire til fem etasjer bør høydevirkningen dempes med arkitektoniske grep som synlig gesims, tilbaketrukket toppetasje, skråtak, eller bevisst fasadekomposisjon.

Klar volumoppdeling og komposisjon

En klart definert hovedform skal uttrykke byggets primære funksjon. Bygningsvolumene bør fremstå som tydelige og artikulete, med proporsjoner tilpasset menneskelig skala, og bidra til god visuell rytme i bybildet. Underordnede volumer bør støtte hovedformen – ikke konkurrere med den, for å gjøre bymiljøet lett lesbart. Volumer bør ha en bevisst arkitektonisk geometri. Utnytt eksponerte hjørner til å artikulere volumet og styrke orientering og veifinning.

Integrering av balkonger i bygningsvolumet

Balkonger skal inngå som en naturlig del av hovedvolumet, og bidra til et rolig og helhetlig uttrykk som understøtter byggets hovedform. Inntrukne eller delvis inntrukne balkonger gir fasaden dybde og kan berike det arkitektoniske uttrykket.

BYGG I
SAMMENGENG
MED STEDET

GENERELLE ANBEFALINGER

HVA VI BØR UNNGÅ



Unngå store
dominerende volumer.

Unngå tilfeldig og
uryddig
volumsammensetning

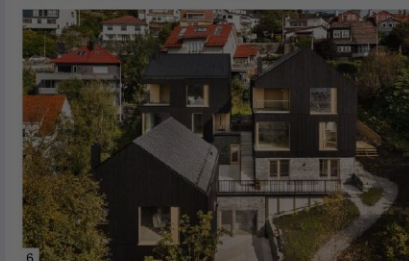
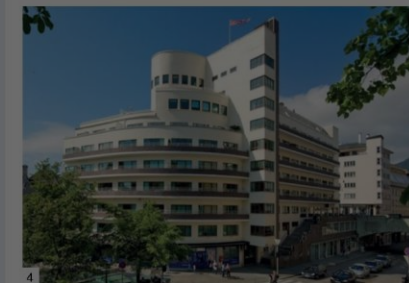
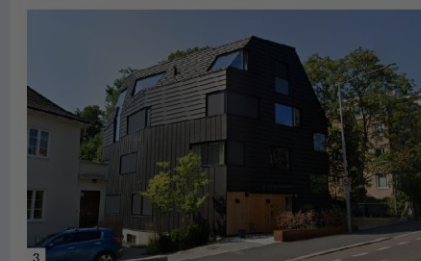
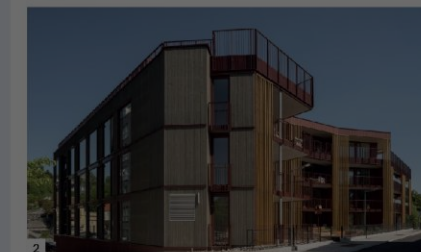
Unngå balkonger som endrer
hovedvolumet vesentlig.



Fra
dominerende eller
uklare volumer



Til
nedskalerte og lesbare
volumer med
gode proporsjoner



Fasade

– Komposisjon, rytme og dybde



Fasaden er bygningens ansikt utad og spiller en avgjørende rolle i hvordan den oppleves i bybildet. En god fasadeutforming er sentral til byggets arkitektoniske kvalitet, visuell harmoni og en god tilpasning til omgivelsene. Ved å arbeide bevisst med proporsjoner, komposisjon, rytme, dybde og detaljering kan man skape fasader som både er funksjonelle og estetisk tiltalende.

GENERELLE ANBEFALINGER



Fasadeuttrykk tilpasset bygningsmiljø

Fasadeuttrykk skal utformes i samspill med eksisterende eller planlagt bygningsmiljø. Valg av fasadeuttrykk skal styrke karakter og særpreg i bymiljøet.

Se del 2 for detaljerte anbefalinger i typiske bygningsmiljøer i Bergen.

Unngå monotone eller
uryddige fasader

Unngå todimensjonale,
fasader uten dybde.

Unngå solavskjerming som
gir et tett og lukket uttrykk.

Unngå balkonger som
dominerer hele
fasadeuttrykket.

Balanse mellom orden og variasjon i fasadekomposisjon

Fasader skal utformes med gode proporsjoner og bidra til rytme i bybildet. Fasadekomposisjonen skal ta utgangspunkt i byggets hovedvolum. Horisontale og vertikale inndelinger, symmetri eller asymmetri og hierarkisk oppbygging er virkemidler som kan benyttes for å skape balanse mellom en variert og samtidig lesbar struktur.

Dybde i fasaden

Fasaden skal utformes med tredimensjonale kvaliteter. Dybde i fasaden gir skyggeeffekter, beriker det visuelle uttrykket, og bidrar til nedskalering av fasaden. Dybde kan oppnås gjennom vindusinnsetninger, sammensetning av fasadeelementer og bruk av kledning med variasjon i tekstur, detaljer og farger.

Vindusutforming som del av fasadekomposisjonen

Vindusutformingen skal understøtte fasadens rytme og komposisjon, og bidra til et helhetlig og harmonisk fasadeuttrykk. Plassering og detaljeringen av vinduene bør tilføre dybde og detaljrikdom til fasaden.

Balkonger som del av fasadeuttrykket

Balkonger skal være en naturlig integrert del av fasadens komposisjon og uttrykk. Deres plassering og utforming bør understøtte fasadens volum, rytme, og helhetlige uttrykk.



Fra
monotone og
pregløse fasader



Til
godt komponerte fasader
med rytme og dybde



Materialer og farger

– Varighet, sanselighet og helhet



Materialvalg, farge og detaljering har stor betydning for hvordan bygningen oppleves – både nært og på avstand. Gode materialer gir bygget karakter, dybde og varighet, og skaper en sanselig forbindelse mellom arkitektur og mennesker. Fargebruk og detaljering påvirker helhetsinntrykket og bidrar til balanse og harmoni i fasaden. Samlet sett er dette avgjørende for hvordan mennesker opplever bygget og hvordan det skaper eller styrker stedets identitet.

GENERELLE ANBEFALINGER



Stedegen materialbruk og detaljer

Farge og materialbruk skal harmonere med eksisterende eller planlagt bygningsmiljø.

Se del 2 for detaljerte anbefalinger i typiske bygningsmiljøer i Bergen

Unngå store livløse fasadeflater uten detaljer.

Unngå overdreven variasjon i farge og tekstur – såkalt "lappeteppes-effekt".

Unngå simpel detaljering

Unngå ornamentikk som fremstår som dekor uten sammenheng med byggets form, materialvalg og kontekst.

Varighet og sanselighet

Fasader skal utformes med varige materialer som gir sanselige opplevelser. Naturmaterialer som for eksempel tre, tegl, stein og pusset fasade, anbefales, særlig i nye boligområder.

Variasjon innenfor en helhet

Material- og fargepalett, skal understøtte byggets form og arkitektoniske uttrykk. Det bør benyttes en begrenset og samstemt/harmonisk material- og fargepalett, for å sikre visuell helhet, ro og sammenheng.

Nøye detaljering

Detaljering og overganger mellom materialer skal berike byggets arkitektoniske uttrykk og skape gode kvaliteter på nært hold. Overganger mellom ulike materialer bør være presist utført. Det bør være større detaljeringsgrad ved byggets første etasje, gesims, balkonger, vindusåpninger og inngangspartier.

Kunstneriske og ornamentale elementer

Kunstneriske og ornamentale elementer skal inngå som en integrert del av byggets arkitektoniske uttrykk. Materialbruk i fasaden bør utnyttes til å skape taktile og visuelt interessante flater med ornamentale kvaliteter.



Fra
livløse fasadematerialer
med dårlige detaljer



Til
varige og sanselige
materialer,
gode detaljer og
harmonisk fargebruk



Første etasje

– Detaljrikdom og gode materiale



Førsteetasje utgjør bygningens viktigste kontaktflate med det offentlige rom. Det er her bygget møter byen, og hvor overgangen mellom privat og offentlig liv skjer. Utformingen av denne etasjen har stor betydning for hvordan bygningen oppleves av forbipasserende, og for hvordan den bidrar til trygghet, aktivitet og tilhørighet i bymiljøet. En god første etasje skaper gode rammer for menneskelig samhandling.

GENERELLE ANBEFALINGER



Førsteetasje tilpasset bygningsmiljøet

Utformingen av første etasje skal inngå som en naturlig del av bygningsmiljøet det bygges i. Dette gjelder løsninger for utforming av eksempel forhager, kantsoner og valg av åpninger i vegg mot gaten.

Se del 2 for detaljerte anbefalinger i typiske bygningsmiljøer i Bergen

Unngå tette eller folierte førsteetasjer mot sentrale bygater og urbane byrom.

Førsteetasje mot sentrale bygater og urbane byrom

Førsteetasje skal fremstå som vakker og imøtekommende, med varige og sanselige materialer og detaljrikdom, for å bidra til aktivt byliv. Publikumsrettede funksjoner og inngangspartier bør lokaliseres på synlige steder mot gater og byrom, og ha en åpen fasadeutforming som gir innsyn til aktivitet i bygget.

Unngå utforming av kantsoner som skaper ubehagelig innsyn inn i boligen.

Førsteetasje i boligmiljøer

I boligkater eller ved bolig i førsteetasje skal det etableres tydelige overganger mellom det offentlige og private. Virkemidler kan være opphevet førsteetasje og/eller private grønne forhager som vegetasjonsskjerm, for å hindre innsyn og skape avstand.

Inngangspartier og orientering

Inngangssituasjoner skal være tydelig plassert, godt utformet og lett gjenkjennelige for å bidra til trygghet, tilhørighet og god orientering. De bør integreres i fasadens komposisjon og utformes med omtanke for både funksjon og estetikk. Inngangssituasjoner bør utformes som en vakker adkomst som legger til rette for gode møter med for eksempel takoverbygg, sittemuligheter og beplantning.

Unngå anonyme inngangspartier uten imøtekommende estetiske kvaliteter



Fra
avvisende og livløse
kantsoner med dårlige
overganger



Til
inviterende og levende
overganger mellom
inne og ute



Tak

– Integrering i byens taklandskap



Tak og toppetasjer utgjør bygningens øvre avslutning og har stor betydning for hvordan den oppleves i byens taklandskap og silhuett. Spesielt viktig i bergens der det er 5 fasade. En gjennomarbeidet utforming av disse elementene bidrar til å redusere den visuelle høydevirkningen fra gateplan, skape arkitektonisk balanse og videreføre det karakteristiske taklandskapet i byen. For en helhetlig vurdering skal taklandskapet alltid sees i sammenheng med volum, fasade, første etasje og materialvalg.

GENERELLE ANBEFALINGER



Integrering i taklandskapet.

Takformen skal velges med hensyn til omkringliggende bebyggelse og bidra til en helhetlig taksilhuett. Flat eller skrå takform skal vurderes ut fra stedets karakter, og tekniske elementer skal integreres.

Se del 2 for detaljerte anbefalinger i typiske bygningsmiljøer i Bergen

Unngå lange dominerende gesimser som forsterker volumets størrelse og høyde.

Unngå at toppetasjen fremstår som tilleggsvolumer med fremmed formspråk i forhold til resten av bygget

Unngå uklare overgang mellom vegg og tak

Unngå takelementer som forstyrrer takets helhetlige uttrykk, eller virker visuelt påtrengende

Redusert høydevirkning fra gateplan

Ved høye bygg skal takutforming og toppetasje bidra til å dempe den visuelle høyden sett fra gateplan. Dette kan oppnås gjennom bruk av skråtak, tilbaketrukne etasjer eller markerte gesimser som tydelig avslutter fasaden.

Arkitektonisk integrering

Takets og toppetasjens utforming skal være en integrert del av byggets overordnede arkitektoniske konsept. Takformen må harmonere med byggets volumoppbygging og støtte proporsjoner, rytme og komposisjon, slik at bygningen fremstår som en avsluttet og helhetlig arkitektonisk enhet. Takform og detaljer skal være utformet med tanke på vestlandsklimaet.

Tydelig skille mellom fasade og tak

Ved bruk av skråtak skal det etableres et klart og lesbart skille mellom fasade og tak. Skillet bør markeres gjennom kontrasterende materialer, farger eller detaljer som fremhever bygningens avslutning og gir taket en tydelig avgrensning og at taket virkelig er et tak.

Helhetlig og rolig takflate

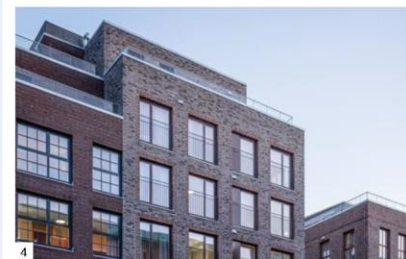
Taket skal fremstå som en rolig og sammenhengende flate. Takvinduer, oppløft, pergola og tekniske installasjoner som solceller, heistårn og ventilasjon bør integreres på en måte som ikke bryter opp eller dominerer takets form.



Fra lange dominerende gesimser eller uklare møter med himmelen



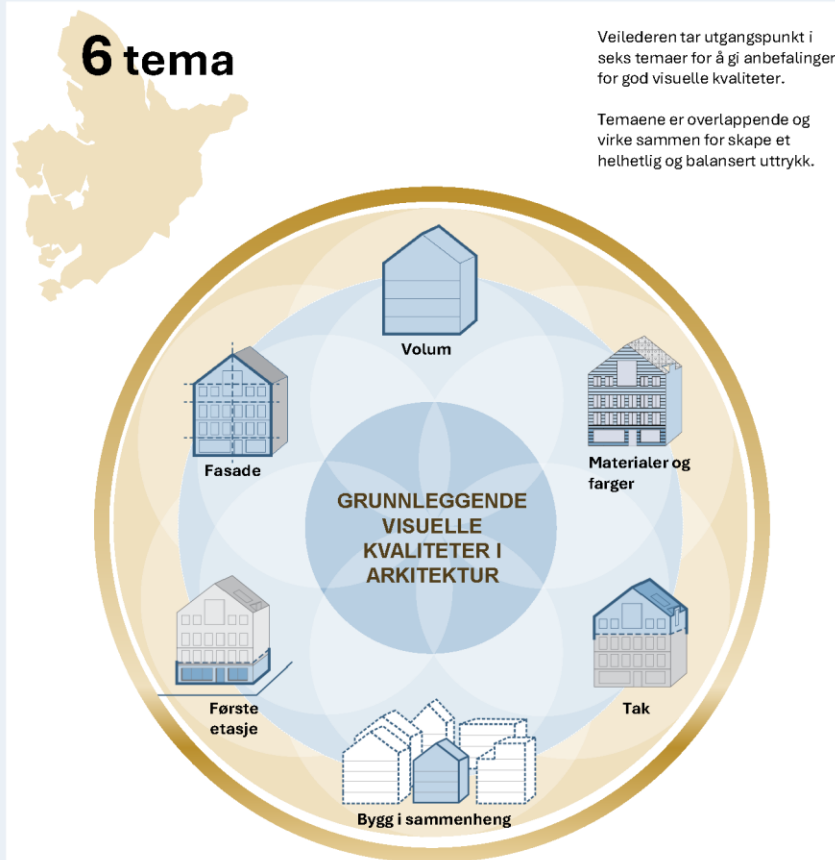
Til godt formet og rolig avslutning av bygget mot himmelen



Grunnleggende visuelle kvaliteter i arkitektur

Nye bygninger skal ha høy visuell kvalitet og fremstå som selvstendige arkitektoniske verk med egenverdi. De skal tilpasses stedets karakter og egenart, og bidra til å styrke den lokale identiteten. Byggets visuelle uttrykk skal utformes gjennom et helhetlig samspill mellom volum, fasade, materialbruk og fargevalg. Første etasje og tak har særlig stor betydning for hvordan bygget oppleves fra gateplan og for hvordan det integreres i sine omgivelser.

6 tema



Definisjon av 'gode visuelle kvaliteter' etter Bergen kommunes skjønn

Et godt helhetlig visuelt uttrykk oppstår når byggets inngår som en naturlig del av omgivelser, byggets volum har gode proporsjoner og lett å lese, fasadene er godt komponert med dybde og rytme, materialene er varige og av høy kvalitet, fargebruken er harmonisk, og detaljene er gjennomtenkte.

6 prinsipp





Del 2

Nybygg i typiske bygningsmiljøer i Bergen

- Detaljerte anbefalinger

Utforming av nybygg i typiske bygningsmiljøer i Bergen

Et av Bergens særtrekk er hvordan nye typer bebyggelse har kommet til og dannet nye årringer i byen. Byens utvidelser fra de eldste delene av det historiske sentrum til innlemmingen av bydelene, har gitt oss rike, sammensatte kulturmiljø.

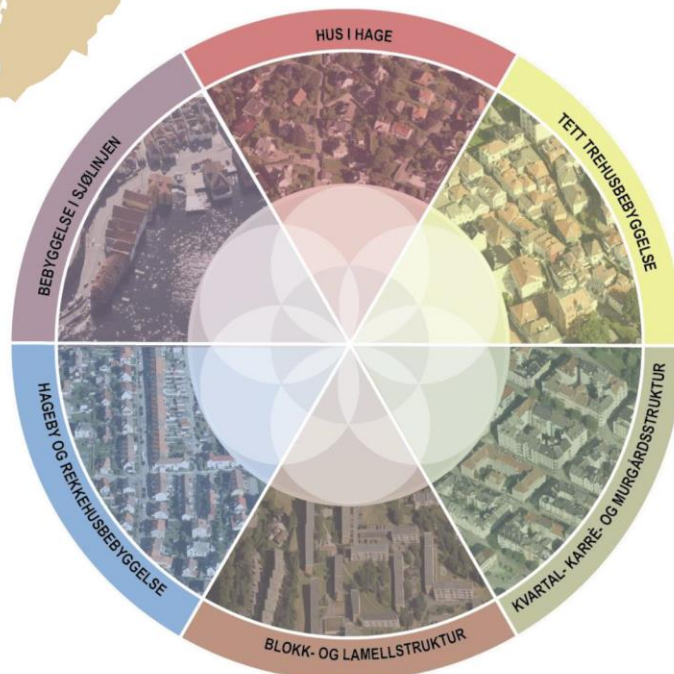
Ett av kulturmiljøenes definerende særpreg er hvilken bebyggelsesstruktur som kjennetegner forholdet mellom bygninger og omgivelsene de er plassert i; i form av terreng, hage- og landskapselementer, veier, smau og gater, plasser, beplantning og grøntstrukturer.

Byplaner, samfunnsmessige og arkitektoniske idealer bak organiseringen av bebyggelsesstrukturer, har endret seg mye over tid. Ulike byformingsidealene om byen kommer blant annet til uttrykk i slike strukturer. Dette gjelder særlig forholdet mellom bebygde og åpne arealer, tetthet, og fellesfunksjoner, som gjennom historien har vært løst på ulike måter.

Bebyggelsesstruktur er, sammen med arkitektur, bygningstyper, og deres bruk og utforming, ett av de sentrale historiefortellende elementer i det bebyggede miljø.

6 typiske bygningsmiljøer

Veilederen har kartlagt bebyggelsesstrukturen i ensartede områder i Bergen, og klassifisert den i seks typer som historisk har kjennetegnet boligområdene i Bergen.



Definisjon av 'god tilpasning' etter Bergen kommunes skjønn (§29.2)

God tilpasning krever et samspill mellom bebyggelsesstruktur og stedets karaktertrekk, sammen med en bevissthet om områdets homogenitet og tålegrense for endring

– ny arkitektur må integreres på en måte som harmonerer med stedets særpreg

6 prinsipp

Hus i hage

Ny bebyggelse skal fremstå som frittliggende volum i hage, med skala og form tilpasset eksisterende bebyggelse og landskap/terreng.

Tett trehusbebyggelse

I disse unike og sårbare områdene skal ny bebyggelse styrke den historiske helheten.

Kvartal- karre- og murgårdbebyggelse

Ny bebyggelse skal videreføre den sammenhengende byformen med sine tydelige gatesnitt, harmoniske fasader, høyder, og materialbruk.

Blokk- og lamellstruktur

Ny bebyggelse skal ha et helhetlig preg, god terrengtilpasning, og en struktur som ivaretar åpne grøntdrag.

Hageby og rekkehusbebyggelse

Ny bebyggelse skal videreføre rekkehus og hagebyens helhetlige struktur, slik at balanse mellom bebyggelse, hage og fellesskap bevares.

Bebyggelse i sjølinjen

Ny bebyggelse skal inngå naturlig i strukturen av bygninger, hoper og åpne mellomrom, uten å bryte landskapets og bymiljøets helhet.

Kulturmiljøkart | Bergenskart

Tilpasningsprinsipp for nybygg – i de typiske bygningsmiljøene våre

I de typiske bergenske bygningsmiljøene skal nybygg oppføres med tilpasning til det eksisterende. Det er viktig å identifisere hvilke stedegne, historiske og strukturelle karaktertrekk som definerer områdene, og la disse være styrende for utforming av nye tiltak. Arkitektonisk kvalitet og videreføring av stedets særpreg, oppnår vi når endringer og ny bebyggelse harmoniserer med, og ivaretar, sine omgivelser.

Sårbarhet

De mest typiske bygningsmiljøene våre er sårbare for større endringer. Store endringer gjør at historisk lesbarhet og kulturmiljøet blir svekket som helhet. Det er derfor viktig at i områder med et helhetlig preg, bør nybygg innordne seg omgivelsene og **videreføre kulturmiljøets historiske egenart og særpreg** (jf. Riksantikvarens bystrategi)

Overordnet bebyggelsesstruktur

I Bergens etablerte bygningsmiljøer skal ny bebyggelse utformes med tydelig respekt for stedets særpreg. **God tilpasning handler ikke nødvendigvis om å kopiere det gamle, men om å bygge videre på de strukturene og kvalitetene som har formet stedet over tid.**

Utgangspunktet ligger i det overordnede: bebyggelsestypologi, struktur og romlige rammer som tomtemønster, gatesnitt og plassering. Volum og takform må harmonere med omgivelsene, slik at ny bebyggelse fremstår som en integrert del av miljøet.

Bygningenes materialer og farger bør forankres i den stedegne materialbruken, med varige materialer som malt tre, mur og pussede overflater, tegl og skifer.

Fasadeutforming, farger, overflater, detaljering, dekor, vindusrytmer, og proporsjoner, må vurderes i sammenheng med nabolaget og hente inspirasjon fra områdets *palett*.

Overgangen mellom privat og offentlig rom – forhager, inngangspartier og grøntstruktur – bidrar til stedets identitet. Nybygg bør plasseres og programmeres på en måte som viderefører og respekterer etablerte mønstre i området.

Formingsfaktorer

I de typologisk ensartete bergenske bygningsmiljøene, må de dominerende formingsfaktorene – som byggenes volumoppbygging, høyde/bredde/lengde,

takform, materialitet, fotavtrykk og plassering, i forhold til hverandre og terreng, – videreføres for å sikre helhet og sammenheng.

Ny arkitektur kan uttrykke sin samtid gjennom presise og enkle grep: Takvinkler, fasadeinndeling eller detaljering, kan tolkes på en måte som gjenspeiler stedets særpreg, samtidig som bygningen også har et samtidig uttrykk.

I mer varierte bygningsmiljøer kan utformingen gis større frihet, samtidig som hovedtrekkene i bebyggelsen bør ligge til grunn. Bevisst bruk av formingsfaktorer styrker helheten og bidrar til at ny arkitektur oppleves stedstilpasset og sammenhengende.

Tilpasning forstås dermed som et samspill mellom bebyggelsesstruktur og stedets karaktertrekk. En forståelse for områdets homogenitet og talegrense for endring – der ny arkitektur fører seg harmonisk inn i stedets særpreg.

Tilbygg, påbygg?

De samme prinsippene som gjelder for nybygg gjelder også for tilbygg – men med en avgjørende forskjell: her må tilpasningen også skje med hensyn til bygningen tilbygget skal knyttes til.

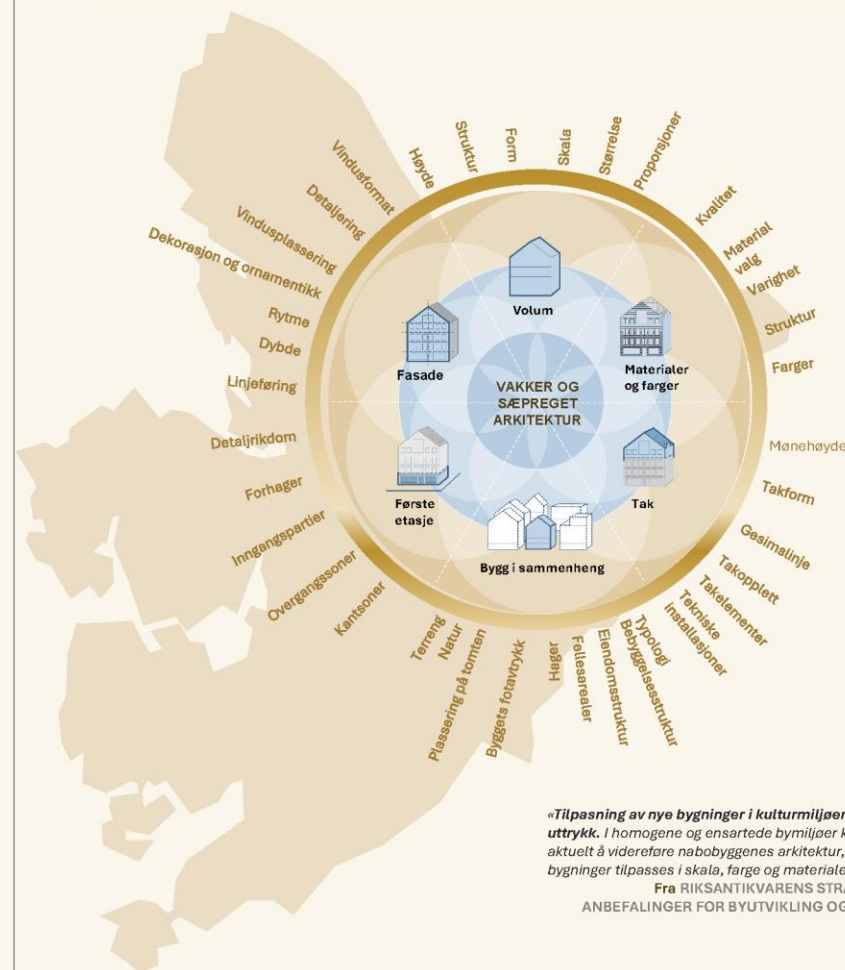
Tilbygg bør utformes med bevissthet om hovedbygningens form, uttrykk og proporsjoner. Tilbygget skal underordne seg hovedvolumet, både i størrelse, høyde og uttrykk, slik at det fremstår som en naturlig del av helheten. Hvis proporsjoner, materialer og sammenheng ivaretas, kan tilbygg likevel fremstå som noe nytt gjennom enklere detaljering, god og varig materialbruk.

Det samme gjelder for påbygg, men slike tiltak krever særlig varsomhet. Påbygg utfordrer ofte bygningens hovedvolum og takform, og det er ikke alltid forenlig med ivaretagelse av arkitekturhistoriske verdier.

Overordnet prinsipp for tilpasning

Flere formingsfaktorer må hentes fra eksisterende bebyggelse – fasade, første etasje, god plassering, volumoppbygging, takform og materialbruk.

Minst 4 av disse 6 må følges dersom området ikke er helt ensartet; i våre typiske bygningsmiljøer må alle oppfylles.



«Tilpasning av nye bygninger i kulturmiljøer med varierende uttrykk. I homogene og ensartede bymiljøer kan det være aktuelt å videreføre nabobyggenes arkitektur, samtidig som bygninger tilpasses i skala, farge og materialer.»

Fra RIKSANTIKVARENS STRATEGI OG FAGLIGE ANBEFALINGER FOR BYUTVIKLING OG STEDSUTVIKLING

Hus i hage

– Typiske trekk

Bymiljøet «Hus i hage» kjennetegnes av frittliggende boliger på store tomter med hage, ofte én eller to boenheter. Bebyggelsen ligger utenfor den tette bystrukturen, med god avstand mellom husene og bygningene plassert mot midten av tomten. **Dette gir rom for grønne mellomrom og et tydelig samspill mellom hus, hage og terreng.** Arkitekturen varierer fra sveitserstil og jugend, til funksjonalisme og typehus, med glidende overganger mellom stilretninger.

HISTORISK SÆRPREG OG KARAKTER

Villa- og eneboligområder 1850-1945

Typologien kjennetegnes av bolighus på store tomter med hage, ofte én eller to boenheter, inkludert frittliggende firemannsboliger. Bebyggelsen ligger vanligvis utenfor den urbane bystrukturen, med bygninger plassert mot midten av tomten og skjermet fra hverandre, noe som gir rom for hageanlegg eller villahager. Klassiske villaområder i byens periferi er ofte tilpasset terrenget

I Bergen vokste villabebyggelsen frem på 1800-tallet, inspirert av landlige boidealer. På 1900-tallet fikk villaene bergenske sætrekk med referanser til eldre bykultur, som lystgårder og borgerhus i Louis Seize- og empirestil. Fra 1930- og 40-tallet ble det bygget færre arkitekttegnede villaer, og enklere to- og firemannsboliger med ferdigselementer ble vanligere. Likevel beholdt strukturen et samspill mellom hus, hage og terreng.

Typologien omfatter mange stilretninger, fra sveitserstil og jugend til Bergenskolen, funksjonalisme og postmodernisme, ofte med glidende overganger mellom stilene.

Variert småhusbebyggelse 1945-1980

Denne bebyggelsen består hovedsakelig av større feltutbygginger fra 1950-tallet og frem til 1970-tallet, på arealer utenfor den historiske byen og eldre forsteder. Her kombineres ulike boligtyper – små eneboliger, tomanns- og flermannsboliger – ofte basert på standardiserte hustyper.

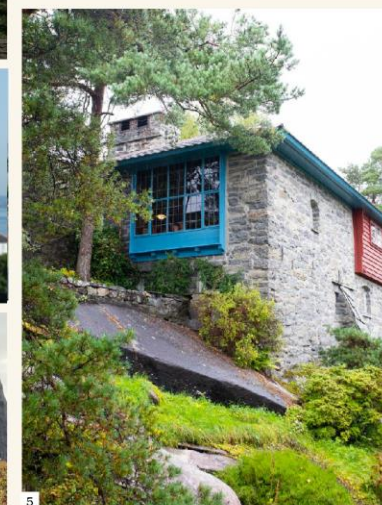
Et viktig kjennetegn er grønnstrukturen i både gater og tomter, som gir områdene en helhetlig karakter og skiller dem fra tettere bymiljøer. Vei- og gatenett er gjerne tilpasset terrengets naturlige form, med høydeforskjeller, svinger og bratte partier.

Arkitekturen preges av funksjonalisme (byggmesterfunksis), seinmodernisme og typehus, som sammen gir en variert, men sammenhengende småhusstruktur.



I Bergen finner vi de mest helhetlige hus-i-hage-områdene i Årstad, Fana, Laksevåg, og Årna. Flere av områdene omfattes av hensynssone bevaring kulturmiljø (Kommuneplanens arealdel 2018)

Kulturmiljøkart | Bergenskart



Hus i hage

– Anbefalinger for tilpasning



Ny bebyggelse skal fremstå som frittliggende volum i hage, med skala og form tilpasset eksisterende bebyggelse og landskap/terreng.

DETALJERTE ANBEFALINGER

- | | |
|-------------------------------|--|
| Bygg i sammenheng | <ul style="list-style-type: none"> Ved nybygg og eplehagefortetting i villa- og småhusområder skal volum og plassering tilpasses eksisterende bygningsmiljø. Nye bygg skal videreføre områdets romslighet, åpenhet og grønne preg. Grad av utnyttning skal tilpasses innenfor eksisterende infrastrukturens tålegrense. Bygninger og uteområder bør følge naturlige høydeforskjeller og landskapsformer for å bevare områdets særpreg og samspill mellom bebyggelse og natur. Tilbygg, garasjer og uthus skal følge samme prinsipper for plassering, form og terrengtilpasning som hovedhus. Parkering, buss og annen infrastruktur skal integreres på en måte som ikke dominerer helhetsinntrykket eller reduserer hagens betydning. |
| Volum | <ul style="list-style-type: none"> Bygningene bør fremstå som frittliggende, med god avstand til nabobebyggelse og tilsvarende fotavtrykk og høyde, slik at forholdet mellom hus og hage opprettholdes. Plassering midt på tomten gir hagen en tydelig ramme rundt huset. |
| Fasade | <ul style="list-style-type: none"> Vindusformater og detaljering bør ta opp områdets etablerte mønstre. Nye bygg kan ha et samtidig uttrykk, men proporsjoner skal avstemmes med nabolaget for å sikre helhet. |
| Materialbruk og farger | <ul style="list-style-type: none"> Malt liggende trekledning, tegl, mur og pussede flater er stedstypiske materialer som eldes vakkert. Nybygg bør videreføre disse med variasjon innenfor samme materialpalett. God materialbruk i overganger mellom hus og hage – trapper, murer, rekkverk og belegning – gir varige og helhetlige kvaliteter. |
| Første etasje | <ul style="list-style-type: none"> Hagen er en del av områdets identitet og skal videreføres i ny bebyggelse. Inngangspartier skal være naturlige, inviterende og tydelig utformet, med god adkomst og beplantning. Forhager, porter, gjerder, trapper, gangstier, terrengformer og vegetasjon som bøkehekker, trær og bed er viktige elementer som skal bevares. |
| Tak | <ul style="list-style-type: none"> Skrå takflater som saltak og hel- eller halvvalmede tak med moderat vinkel er karakteristiske. Der variasjon finnes, kan ny bebyggelse ta opp hovedtrekk fra omgivelsene, men med utgangspunkt i stedets taklandskap. Arker og takoppløft kan etableres der dette er et etablert trekk, men skal utformes nøkternt og harmonere med helheten. |



1



2



3



4



5

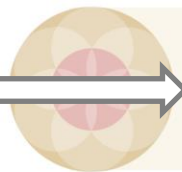
1. Nybygg som tilpasser seg eksisterende bygningsmiljø i volum, materialbruk og takform.
2. Nybygg som tilpasser seg i skala, struktur og materialitet, med samtidssarkitektonisk preg.
3. Nybygg godt tilpasset terreng, viderefører volum, takform, materialitet og føyer seg sømløst inn i et etablert område med «hus-i-hage»-struktur.
4. Nybygg, her vist med god tilpasning gjennom takform, volum og materialbruk.
5. Nybygg som er tilpasset i volum, takform og delvis materialbruk.

Hus i hage

– Anbefalinger for tilpasning

TILPASNINGS ANBEFALINGER
– KORT OPPSUMMERT

DEL 2
BYGG I TYPISKE BYMILJØ

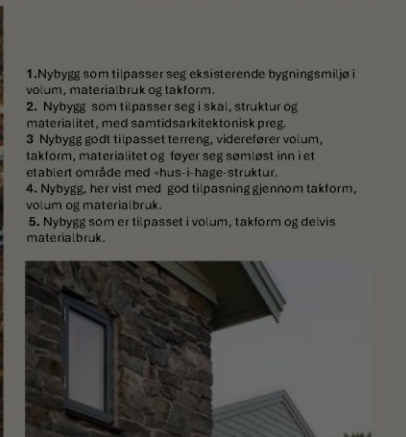
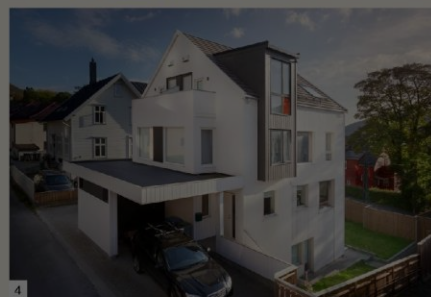


Ny bebyggelse skal fremstå som frittliggende volum i hage, med skala og form tilpasset eksisterende bebyggelse og landskap/terreng.

TILPASNINGS ANBEFALINGER
DETALJERT FOR HVERT TEMA

DETALJERTE ANBEFALINGER

- | | |
|-------------------------------|--|
| Bygg i sammenheng | <ul style="list-style-type: none">• Ved nybygg og eplehagefortetting i villa- og småhusområder skal volum og plassering tilpasses eksisterende bygningsmiljø. Nye bygg skal videreføre områdets romslighet, åpenhet og grønne preg.• Grad av utnyttning skal tilpasses innenfor eksisterende infrastrukturens tålegrense.• Bygninger og uteområder bør følge naturlige høydeforskjeller og landskapsformer for å bevare områdets særpreg og samspill mellom bebyggelse og natur.• Tilbygg, garasjer og uthus skal følge samme prinsipper for plassering, form og terrengtilpasning som hovedhus.• Parkering, buss og annen infrastruktur skal integreres på en måte som ikke dominerer helhetsinntrykket eller reduserer hagens betydning. |
| Volum | <ul style="list-style-type: none">• Bygningene bør fremstå som frittliggende, med god avstand til nabobebyggelse og tilsvarende fotavtrykk og høyde, slik at forholdet mellom hus og hage opprettholdes. Plassering midt på tomten gir hagen en tydelig ramme rundt huset. |
| Fasade | <ul style="list-style-type: none">• Vindusformater og detaljering bør ta opp områdets etablerte mønstre. Nye bygg kan ha et samtidig uttrykk, men proporsjoner skal avstemmes med nabolaget for å sikre helhet. |
| Materialbruk og farger | <ul style="list-style-type: none">• Malt liggende trekledning, tegl, mur og pussede flater er stedstypiske materialer som eldes vakkert. Nybygg bør videreføre disse med variasjon innenfor samme materialpalett.• God materialbruk i overganger mellom hus og hage – trapper, murer, rekkverk og belegning – gir varige og helhetlige kvaliteter. |
| Første etasje | <ul style="list-style-type: none">• Hagen er en del av områdets identitet og skal videreføres i ny bebyggelse. Inngangspartier skal være naturlige, inviterende og tydelig utformet, med god adkomst og beplantning.• Forhager, porter, gjerder, trapper, gangstier, terrengformer og vegetasjon som bøkehekker, trær og bed er viktige elementer som skal bevares. |
| Tak | <ul style="list-style-type: none">• Skrå takflater som saltak og hel- eller halvvalmede tak med moderat vinkel er karakteristiske. Der variasjon finnes, kan ny bebyggelse ta opp hovedtrekk fra omgivelsene, men med utgangspunkt i stedets taklandskap.• Arker og takoppløft kan etableres der dette er et etablert trekk, men skal utformes nøkternt og harmonere med helheten. |



1. Nybygg som tilpasser seg eksisterende bygningsmiljø i volum, materialbruk og takform.
2. Nybygg som tilpasser seg i skala, struktur og materialitet, med samtidssarkitektonisk preg.
3. Nybygg godt tilpasset terreng, viderefører volum, takform, materialitet og fører seg sømløst inn i et etablert område med «hus-i-hage»-struktur.
4. Nybygg, her vist med god tilpasning gjennom takform, volum og materialbruk.
5. Nybygg som er tilpasset i volum, takform og delvis materialbruk.

Hus i hage

– Anbefalinger for tilpasning



Ny bebyggelse skal fremstå som frittliggende volum i hage, med skala og form tilpasset eksisterende bebyggelse og landskap/terreng.

DETALJERTE ANBEFALINGER

Bygg i sammenheng

- Ved nybygg og epleh tilpasses eksisterende åpenhet og grønne p
- Grad av utnyttning ski
- Bygninger og uteomr bevarer områdets sæ
- Tilbygg, garasjer og l
- terrengtilpasning so
- Parkering, boss og a
- helhetsinntrykket ell

EKSEMPLER PÅ GOD TILPASNING MED FORKLARENDE TEKST

Volum

- Bygningene bør fremstå som frittliggende, med god avstand til nabobebyggelse og tilsvarende fotavtrykk og høyde, slik at forholdet mellom hus og hage opprettholdes. Plassering midt på tomten gir hagen en tydelig ramme rundt huset.

Fasade

- Vindusformater og detaljering bør ta opp områdets etablerte mønstre. Nye bygg kan ha et samtidig uttrykk, men proporsjoner skal avstemmes med nabolaget for å sikre helhet.

Materialbruk og farger

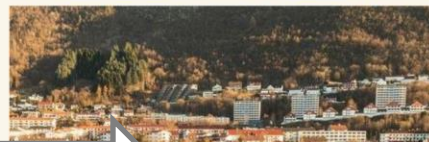
- Malt liggende trekledning, tegl, mur og pussede flater er stedstypiske materialer som eldes vakkert. Nybygg bør videreføre disse med variasjon innenfor samme materialpalett.
- God materialbruk i overganger mellom hus og hage – trapper, murer, rekkverk og belegning – gir varige og helhetlige kvaliteter.

Første etasje

- Hagen er en del av områdets identitet og skal videreføres i ny bebyggelse. Inngangspartier skal være naturlige, inviterende og tydelig utformet, med god adkomst og beplantning.
- Forhager, porter, gjerder, trapper, gangstier, terrengformer og vegetasjon som bøkehekker, trær og bed er viktige elementer som skal bevares.

Tak

- Skrå takflater som saltak og hel- eller halvvalmede tak med moderat vinkel er karakteristiske. Der variasjon finnes, kan ny bebyggelse ta opp hovedtrekk fra omgivelsene, men med utgangspunkt i stedets taklandskap.
- Arker og takoppløft kan etableres der dette er et etablert trekk, men skal utformes nøkternt og harmonere med helheten.



1. Nybygg som tilpasser seg eksisterende bygningsmiljø i volum, materialbruk og takform.
2. Nybygg som tilpasser seg i skala, struktur og materialitet, med samtidssarkitektonisk preg.
3. Nybygg godt tilpasset terreng, viderefører volum, takform, materialitet og føyer seg sømløst inn i et etablert område med «hus-i-hage»-struktur.
4. Nybygg, her vist med god tilpasning gjennom takform, volum og materialbruk.
5. Nybygg som er tilpasset i volum, takform og delvis materialbruk.



Kvartal, karré- og Murgårdsbebyggelse

– Typiske trekk

Kvartal, karré, rekke- og enkeltstående murgårder er del av en historisk urban struktur man i hovedsak finner i bystrokene. Bebyggelsen er tett, helhetlig og bymessig, men er åpen mot lys og luft. Hver fasade inngår i en rytmisk helhet som forener arkitektonisk orden, med liv i gaterommet. Arkitekturen kan betegnes som homogen, enkel leiegårdsbebyggelse i 3-5 etasjer. Typiske stilretninger er de fleste ny-stilene (historisme), jugend, nyklassisisme og funksjonalisme, og gjerne eksempel på overgangsstiler mellom de ulike stilretninger.

HISTORISK SÆRPREG OG KARAKTER

Kvartalstruktur (1855–1930)

- Urban murgårdsbebyggelse i rutenett, med lukket gårdsrom.
- Bygårder i rekke
- Enkeltstående bygårder

En kvartalsstruktur er typisk kjennetegnet av murgårdsbebyggelse i flere etasjer hvor gårdene er bygget gavl mot gavl og ordnet i en rutenettformet gatestruktur, med gate på alle fire sider av kvartalet. Husene danner en tett rekke med sammenhengende karakter og har et lukket gårdsrom. Husene ligger helt trukket ut mot fortau eller gate, i noen tilfeller kan det være en smal forhage mellom bygning og fortau/gate.

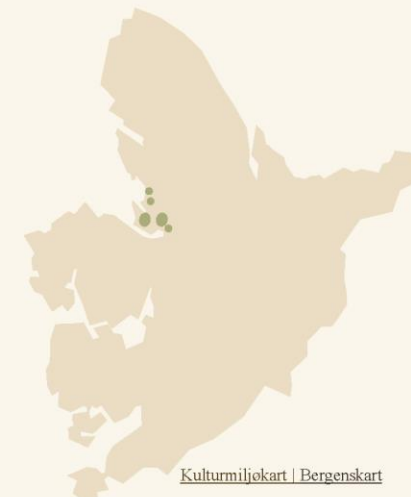
Fasadene har sokkel/kjelleretasje, horisontale bånd ved etasjeskillene og markert gesims under saltaket, Vindusåpninger er i høydeformat, artikulert med omramminger i lys kontrastfarge mot gate og enklere utsparinger mot bakgårdsrom. Hjørner mot gate er ofte avkuttet, enkelte har balkong.

Bygningene er hovedsakelig oppført i tegl eller pusset murverk, ofte med forblendingsmur i tegl utenpå bærende treverk i de eldste delene. Overflatene er gjerne pusset og malt i lyse, dempede fargetoner – gul, oker eller lys rosa – med hvite eller lyse omramminger rundt vinduer og gesims. Naturstein brukes i sokkeletasjer og trapper, mens smijørn forekommer i rekkverk og porter. Takene har skifer eller teglstein, og gesimser og listverk er gjerne også i pusset mur.

Åpen karrébebyggelse (1910–1930)

Er en variant av kvartalsbebyggelse, men har et åpent gårdsrom hvor bygningene er plassert slik at de danner en hestesko som skjærer gårdsrommet. En åpen karré har i likhet med et kvartal, gate på alle fire sider, men bygningene som utgjør karréen er som regel satt sammen i en mindre formal struktur enn det tradisjonelle kvartalet og har en åpning mot en av gatene.

Med hensyn til plassering av bygninger langs krumme gateløp, akser og opparbeidede grøntområdene kan åpen karrébebyggelse ligne på hagebyen, men skiller seg likevel fra den ved å være en tettere og mer bymessig. Åpen karré er en nokså sjelden bebyggelsesstruktur i Bergen, men er tatt med siden den representerer en viktig arkitekturhistorisk nytolkning av kvartalsstrukturen i tiden etter rundt 1910 og frem til rundt 1930. Vi har denne bystrukturen i områdene rundt Danmarks plass.



Kulturmiljøkart | Bergenskart

I Bergen finner vi de mest helhetlige områdene på Møhlenpris-Nygård- og Nygårdshøyden, i sentrum, Sandviken, på Nøstet og Nordnes og i områdene rundt Danmarks plass. Flere av områdene omfattes av hensynssone bevaring kulturmiljø (Kommuneplanens arealdel 2018)



1



2



3



4

Kvartal, karré- og murgårdsbebyggelse

– Anbefalinger for tilpasning



Ny bebyggelse skal videreføre den sammenhengende byformen med sine **tydelige gatesnitt, harmoniske fasader, høyder og materialbruk.**

DETALJERTE ANBEFALINGER

- | | |
|-------------------------------|--|
| Bygg i sammenheng | <ul style="list-style-type: none"> Nye bygg bør videreføre den bystrukturelle logikken i området, der kvartaler og gateløp danner sammenhengende bygningsrekker og tydelige gatesnitt. |
| Volum | <ul style="list-style-type: none"> I homogene gateløp skal ny bebyggelse tilpasses gesims- og mønehøyder og videreføre etasjeantall. I mer sammensatte områder avstemmes høyde og volum mot nabobebyggelsen for å inngå naturlig i gatebildet. Mot bakgård kan sekundære volum tillates dersom de opprettholder romdannelsen. |
| Fasade | <ul style="list-style-type: none"> Fasaden bør ha vertikal rytme og vindusformater i tråd med eldre bygårders proporsjoner. Selv med enklere detaljering skal linjeføring, proporsjoner og oppdeling harmonere med nabobygg. Balkonger bør etableres i tråd med historiske forbilder som integrert del av fasadeuttrykket, og som utenpåhengte elementer med slett underside, uten skråstag eller understøtting, og ikke krøge lenger ut enn at de kan forankres i hovedkonstruksjonen. Balkonger utføres primært i lette materialer som malt stål eller smijern, med en enkel og elegant utforming. |
| Materialbruk og farger | <ul style="list-style-type: none"> Fasader skal utføres i varige, stedstilpassede materialer av høy kvalitet. Tegl, pusset mur og pussede fasader på murverk anbefales. Fargebruk skal bygge på Bergens historiske palett med dempede, harmoniske toner som samspiller med nabolaget. |
| Første etasje | <ul style="list-style-type: none"> I bymessige strøk bør første etasje ligge i flukt med fortauet og bidra til et definert gatesnitt og byrom. Innganger skal være markerte og utført med høy kvalitet i materialer og detaljering. Forhager kan videreføres der dette preger området. Byggets plassering og sokkelhøyde skal tilpasses terreng og nabobebyggelse for helhetlig gateløp. |
| Tak | <ul style="list-style-type: none"> I kvartaler, eller gater, preget av historiske bygårder, skal nybygget ha saltak med gesims mot gate, i tråd med byens tradisjonelle takutforming. Arker og takoppløft kan tillates der dette er et etablert trekk i gaten eller området, men skal utformes nøkternt og helhetlig. |

1. Nybygg som tilpasser seg eksisterende bebyggelse i volum, materialbruk, og takutforming.
2. Nybygg som viderefører gateløp, gesims- og mønehøyde, og harmonerer med nabobygg.
3. Nytt mellombygg som kobler to eksisterende bygg ved hjelp av gesims, linjeføring og volum.
4. Nybygg som underordner seg gesims og har en "klassisk" oppdeling av fasade.
5. Nybygg som viderefører den bystrukturelle logikken med linjer, gesims og proporsjoner.
6. Nybygg som følger eksisterende bygnings fasadelinjer, forholder seg til gesims, med inntrukket øverste etasje på nabobygg.



Tett trehusbebyggelse

– Typiske trekk

De tette trehusmiljøene er blant Bergens viktigste kulturhistoriske særtrekk. Variasjon av bygninger i unikt og karakteristisk samspill mellom planlagte, og selvrodde historiske bebyggelses- og gatestrukturer. De panelte fasadene, detaljrikdom i utsmykning og mellomrom og smau danner særegne bymiljø av høy estetisk og miljøskapende verdi.

HISTORISK SÆRPREG OG KARAKTER

Tett, urban trehusbebyggelse – Bevarte trehusmiljøer med stor kulturhistorisk verdi.

Trehusene kan oppleves i alle deler av Bergen. Det er et av byens fremste særpreg at så mange trehus er bevart inne i bykjernen og i de eldste industriforstedene våre. Ustrekningen av trehus er (av) Nordens største. De tette trehusområdene er verdifulle og svært miljøskapende i gatebildet, med de karakteristiske panelte fasadene og detaljrikdommen ved dører, vinduer, gesimser, og variasjonen av trapper, murer i møte med brostein og smau.

Den tette trehusbebyggelsen, med sitt unike og karakteristiske samspill mellom planlagte og selvrodde historiske bebyggelses- og gatestrukturer, og må i hovedsak anses som ferdig utbygd. Eventuelle nye tiltak bør bygge på systematisk og inngående kunnskap om hvor og hvordan fortetting er mulig uten at det går på bekostning av kulturmiljøverdier.

Bymessig bebyggelse som har utviklet seg uten overordnede planer eller byplanprinsipper. Selvrodde bebyggelse er kjennetegnet av irregulære gatemonstre og «kvartaler» og synliggjør utbredelse, struktur og sammenheng i Bergens urbane bebyggelse fram til 1900-tallet.

Selvrodde bebyggelse (1500–1850) – Irregulære strukturer uten overordnet plan, ofte ved havner og allmenninger.

Bebyggelsen vokste frem med allmenningene og ferdselsårer mot sjøen som strukturerende element. Den gjenværende tette trehusbebyggelsen i Bergen et resultat av de mange brannene byen ble utsatt for, og at det historisk har vært bestemte regler for bebyggelsen innenfor bygrensene, og en særegen tomtestruktur som har gitt premisser plassering av bebyggelse. Strukturen i den eldre trehusbebyggelsen har også blitt bestemt av hagebruk. Tidligere var det svært vanlig at byboerne dyrket nyttevekster på en del av tomten. Arealknapphet innenfor bygrensene og utvikling av gatenett før fremveksten av motorisert ferdsel har også medvirket til en tett og lav struktur.

Regulert trehusbebyggelse (1850–1900) – Kvartalsstruktur med klassiske planidealer

Trehusbebyggelse i kvartalsstruktur, preget av 1800-tallets planidealer med strengt regulert rutenettplan i kombinasjon med tradisjonell bergensk trehustypologi – Wessselengen er et godt eksempel på denne bebyggelsesstrukturen.

Typiske stilretninger er bergensk byggeskikk med elementer fra Louis Seize og empire, samt sveitserstil



I Bergen finner vi de mest helhetlige tette trehusområdene på Nordnes-Næstet, Sydnæs, Vågsbunnen-Fjellsiden, Stølen, Wessselangen, Sandviken, Skuteviken, Nygård, og i industriforstedene på Laksevåg, Salthus, og i Alvøen. Flere av områdene omfattes av hensynssone bevaring kulturmiljø (Kommuneplanens arealdel 2018)

Kulturmiljøkart | Bergenskart



Tett trehusbebyggelse

– Anbefalinger for tilpasning



I disse unike og sårbare områdene skal ny bebyggelse bidra til å styrke den historiske helheten.

DETALJERTE ANBEFALINGER

- | | |
|-------------------------------|--|
| Bygg i sammenheng | <ul style="list-style-type: none"> Ny bebyggelse bør tilpasses områdets småskala og struktur med 1–2 etasjer samt eventuell kjeller og/eller loft. Bygg bør følge eksisterende gateløp, smug og terreng, uten å rette opp uregelmessigheter. Plassering bør videreføre balansen mellom terreng, bebygde og grønne arealer slik at områdets karakter og romdannelse bevares. |
| Volum | <ul style="list-style-type: none"> Høyde, gesims og mønehøyde bør tilpasses innenfor variasjonen til nabobebyggelsen og ikke overstige denne. Nye bygg bør respektere historiske tomtestrukturer med smale fasader mot gaten og eventuelt større dybde bakover der dette er typisk eller der tidligere situasjon med uthus- eller bakbygninger kan dokumenteres. Nybygg bør underordne seg helheten, ikke "stå frem" og være markert, men fremstå som en naturlig del av det historiske miljøet |
| Fasade | <ul style="list-style-type: none"> Fasadeuttrykk bør være enkelt, med vindusrytme og proporsjoner tilpasset eksisterende bebyggelse. Vertikale- og småskalerte vindusformater med omramming eller gerikter bør videreføres. Detaljer og listverk kan forenkles, men ikke utelates. |
| Materialbruk og farger | <ul style="list-style-type: none"> Hovedmateriale bør være tre, malt i tradisjonelle eller historisk inspirerte farger. Materialbruk bør være varig og forankret i lokale byggetradisjoner. Takmaterialet bør være rød tegl eller stein/skifer der dette er del av områdepreget. |
| Første etasje | <ul style="list-style-type: none"> Inngang bør markeres mot gate eller gårdsrom, med enkel og tydelig omramming inspirert av trehusarkitekturen. Mellomrom, forhager, gårdsrom og bakhager bør bevares som grønne eller åpne mellomrom og ikke bygges igjen. |
| Tak | <ul style="list-style-type: none"> Tak bør utføres som saltak eller valmtak med rød tegl, skifer eller annet varig materiale. Takform, gesims og mønelinje bør følge områdets karakter og helhetlige taklandskap. Små variasjoner i takvinkel og høyde bør tillates for å bevare småskalapreget og unngå ensartethet. Der takflatene er av en viss størrelse kan takvindu plasseres harmonisk og symmetrisk innenfor takets vinkler og avslutning, og være få og nøkterne slik at de ikke bryter takets ro eller helhet. |

1. "Frimerkehuset", nybygg : Gjennom alle tidsperioder har huset forandret seg før det brant i 2017, kopien er gjenreist på dokumentert grunnlag med utgangspunkt i 1910-versjonen.
2. Nybygg som viderefører fasadeutforming, volum, takform og materialitet tilsvarende som den historiske bebyggelsen i smauet. Fremstår som en naturlig del av det historiske miljøet.
3. Nybygg fint tilpasset gateløp og struktur med sitt volum, men avviker i fasadeutforming, takform/gesims og materialitet (overflate)



Bebyggelse i sjølinjen

– Typiske trekk

Bebyggelsen langs Bergens sjølinje kjennetegnes av tett, funksjonsrettet trehus- og sjøbodbebyggelse, og industribebyggelse i moderne tid, reist helt mot vannet, med tydelig historisk lagdeling fra handelens brygger til industriens kaianlegg.

HISTORISK SÆRPREG OG KARAKTER

Bebyggelse i sjølinjen (1600-1900)

Sjøboder fra alle tider, kai- og havneskur, og naust i langs kyst- og sjølinje.

Bergen vokste frem langs sjøveiene, og havneanleggene har vært avgjørende for byens utvikling.

Områder som Vågen, Bryggen, Strandsiden, Dokken, Skuteviken, Sandviken, Nøstet, Jekteviken, Møhlenpris, Puddefjorden og Laksevåg ble utbygget til ulike tider og danner tydelige historiske avtrykk.

Strandlinjen, formet av både bruk og utfyllinger, har i seg selv stor historiefortellende verdi som spill av byens utvikling.

Bebyggelsen langs Bergens sjølinje er særegen. Bryggen representerer den tette rekken av gårder mot kaien, mens Strandsiden og Sandviken utviklet mer varierte klynger av pakkhus og sjøboder. Bryggen som et historisk unntak med sammenhengende kai.

Sjødodene ble reist i løftet tømmer med svalgang og lasteluker, ofte i to- tre etasjer med bratte sal- eller valmtak, panelte fasader og karakteristiske heiseanordninger i gavl eller ark. Bygningene lå tett, gjerne delvis ut i sjøen, slik at varer kunne losses direkte fra båt. Mellom sjødodene lå smale passasjer, «hoper», som sikret adkomst og lys, mens den lave og tette trehusbebyggelsen for arbeidere og håndverkere lå i terrenget bak sjødodrekken.

Bebyggelse i sjølinjen (1900-1980)

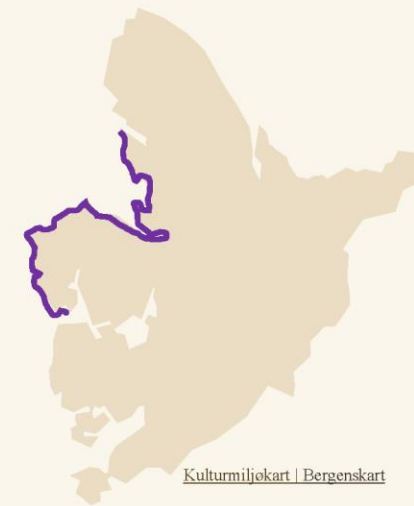
Kai- og havneskur, industri- og administrasjonsbygg.

Den moderne havne- og skipsindustriens kulturmiljø er viktig kulturarv og forteller historien om hvordan samfunnet har utviklet seg i samspill med havet det siste århundret.

Fra slutten av 1800-tallet krevde overgangen fra seilskip til dampskip, og senere motordrevne fartøy rundt 1900, til større og mer robuste havneanlegg. Dette førte til omfattende endringer av strandlinjen at bygningstypene i havnen ble tilpasset den teknologiske utviklingen.

Trebryggene ble erstattet av dypvannskaier i stein og de gamle sjødodene og pakkhusene som hadde lagt med gavlsider og lasteporter ut i sjøen, ble erstattet av søhus og langstrakte havneskur i tre, mur og lette støpejernkonstruksjoner. Samtidig etableres flere store skipsverft og mekaniske verksteder utenfor den historiske havnen i sentrum.

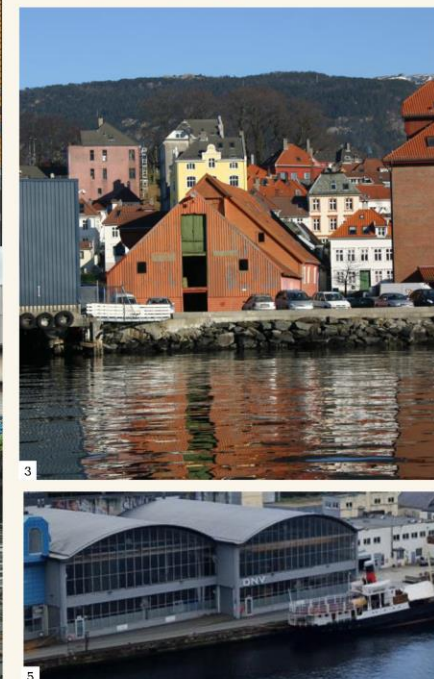
I dag preges fremdeles området omkring Puddefjorden av en havnefront med bevarte industrielle og maritime strukturer som bygninger og produksjonslinjer, kaier, dokker, slipper, verft og kraner. Disse miljøene om forteller om Bergens viktige havnehistorie og viser utviklingen av norsk industri og teknologi.



Kulturmiljøkart | Bergenskart



I Bergen er det historiske særpreget best bevart langs hele Vågen, Sandviken, Puddefjorden og Laksevåg. Flere av områdene omfattes av hensynssone bevaring kulturmiljø (Kommuneplanens arealdel 2018)



Bebyggelse i sjølinjen

– Anbefalinger for tilpasning



Ny bebyggelse skal inngå naturlig i strukturen av bygninger, hoper og åpne mellomrom, uten å bryte landskapets og bygningsmiljøets helhet.

DETALJERTE ANBEFALINGER

- | | |
|-------------------------------|--|
| Bygg i sammenheng | <ul style="list-style-type: none"> • Plassering, fotavtrykk og oppdeling bør videreføre den historiske rytmen med sjøboder og industribygg mot sjøen og lavere bebyggelse bakover. • Åpne passasjer og hoper mellom bygningene bør opprettholdes for å bevare sikt, ferdsel og lesbarhet i strukturen. • Nybygg bør forstås som del av et helhetlig bygningsmiljø der sammenheng mellom sjøfront, bakre bebyggelse og fellesareal ivaretas. |
| Volum | <ul style="list-style-type: none"> • Ny bebyggelse bør ta inspirasjon fra bevart bygningsstruktur i proporsjoner, høyder og orientering • Volum bør deles opp slik at bebyggelsen oppleves som flere tverrstilte bygninger, ikke som store blokker, mot sjølinjen • Høyde og lengde bør tilpasses sjøbodrekkenes småskala og langstrakte proporsjoner. • I mer industrielle områder kan volum og formspråket forenkles, men proporsjoner og lesbarhet bør videreføres. |
| Fasade | <ul style="list-style-type: none"> • Fasadene bør ha tydelig rytme og enkel inndeling med åpninger og vinduer som understøtter byggets lengderetning. • Uttrykket bør være rolig og fremstå som lukket, med presise, enkle detaljer. • Lasteluker, vindere og andre historiske elementer kan tolkes samtidsmessig for å gi ny bebyggelse stedstilknytning og identitet. |
| Materialbruk og farger | <ul style="list-style-type: none"> • Tre bør være hovedmateriale, gjerne i panel, bindingsverk eller laft i sjøhusmiljøene. I industriområdene bør materialbruken tilpasse seg omgivelsene og de omkringliggende bygningene. |
| Første etasje | <ul style="list-style-type: none"> • Materialene bør være varige og stedstypiske, med tydelig håndverksmessig kvalitet. • Overflater bør ha tradisjonell malt behandling og farger som harmonerer med sjøbodmiljøets palett. |
| Tak | <ul style="list-style-type: none"> • Innganger bør legges i sammenheng med tradisjonelle ferdselsårer og hopene mellom byggene. • Overgangen mellom offentlig og privat sone bør markeres tydelig, gjerne med trapper, porter, små plasser eller overbygde felt. • I sjøbodmiljøene bør tak utføres som saltak eller valmtak med retning og vinkel tilpasset sjøbodrekkenes karakter. Takflaten bør være enkel, uten dominerende arker eller oppbygg, men kan inkludere mindre historiske elementer som lasteluker eller vindere. • Taktekkning bør være av varige materialer som skifer, tegl eller båndtekket sink i dempede fargetoner. • Takvinduer bør plasseres harmonisk innenfor takets vinkler, være få og nøkterne, og ikke bryte takets ro eller helhet. |



1



2



3



4

1. Naustmiljø som viderefører volum og form, i kombinasjon med ny materialitet.

2. Transformasjonsområde der man har valgt å videreføre stedets typologi med tre-etasjes bygningsvolum med saltak

3. Eldre industribebyggelse i kombinasjon med ny boligbebyggelse.

4. Nybygg som del av et helhetlig bygningsmiljø med sammenheng mellom eksisterende bebyggelse i bakkant, og sjølinje. Her vist med en varierende grad av vellykket tilpasning.



1



3



2



4



5



6



Del 3

Vedlegg

- **Inspirasjon**

Dette vedlegget presenterer et utvalg prosjekter som på ulike måter oppfyller veilederens krav til gode visuelle kvaliteter og god tilpasning til bygde omgivelser. Prosjektenes kvaliteter er beskrevet med utgangspunkt i de seks temaene for grunnleggende arkitektoniske kvaliteter, som er presentert i del 1.

For ytterligere inspirasjon anbefales den digitale eksempelsamlingen knyttet til Bergen kommunes arkitekturstrategi *Arkitektur +*. Her finnes flere prosjekter som illustrerer god arkitektonisk utforming og stedstilpasning. Eksemplsamlingen skal videreutvikles med flere prosjekter etter at Arkitekturveilederen er ferdigstilt og vedtatt. Samlingen skal også oppdateres fortløpende etterhvert som nye gode byggeprosjekter blir ferdigstilt.

[Lenke til eksempelsamlingen](#)

- **Fotokreditt**

Fotokredittering skal avklares før veilederen ferdigstilles. Det tas forbehold om endelig valg av foto og eventuelle justeringer.



1

Jonas Reins gate 11

Sted: Bergen
Ferdigstilt: 2023
Adresse: Jonas Reins gate 11
Arkitekt: Opaform

FASADE

Fasadene er i pusset mur pusset mur med vinduer i samme format plassert asymmetrisk i fasaden, noe som tilfører liv og spenning.



2

FØRSTE ETASJE

Mot gaten er første etasje utformet med et stort vindu mot nord, mens den er noe mer lukket i andre enden med et lite rundt vindu. Inngangen ligger inn i et smau på siden.

VOLUM

Jonas Reins gate 11 har en enkel rektangulær hovedform som gjenspeiler nabobyggenes dybde, samt viderefører murbebyggelsen mot nord. Bygget fremstår som et tydelig vertikalt volum i gatebildet.



3



4



5

BYGG I SAMMENHENG

Prosjektet er utformet som et frittstående bygningsvolum i en tett kvartalsstruktur, og tilpasser seg nabobyggets gesimshøyde.



6

MATERIALER OG FARGER

Bygningen har fasader med en pussoverflate med vertikale riller som gir en fin skyggeeffekt som tilfører taktilitet til fasaden. Vinduene er utformet i tre med franske balkonger i stål med en enkel dekorativ utforming.



8

TAK

Boligen er utformet med et valmtak med takopplett på tre sider. Dette reflekterer den omliggende bebyggelsens struktur og karakter, og bryter ned prosjektets skala og målestokk.



7



Sandsliåsen 55

Sted: Bergen
Ferdigstilt:
Adresse:
Arkitekt:
Landskapsarkitekt:

BYGG I SAMMENHENG

Bebyggelsen er organisert rundt 8 tun som er plassert rundt tomtens høydedrag. Dette gir et sentralt fellesareal med uberørt natur og gode sol- og utsiktsforhold. Kontrasten mellom de intime, bearbejdede tunene og det åpne naturlandskapet rundt, gir et variert spenn i romlige kvaliteter, lys og utsikt.



FØRSTEETASJE

Leilighetene har terrasser i første etasje med god kontakt mot det grønne. Teglstensfasadene er trukket helt ned mot bakken på alle sider, noe som bidrar til en tett kontakt med terrenget.

VOLUM

Bygningsvolumene er brutt opp med forskyvninger og nedtrappinger som skaper en god tilpasning og til eksisterende terreng. Dette gir en opplevelse av en menneskelig målestokk.



MATERIALER OG FARGER

Håndbaket tegl, båndtekkning, behandlet treverk og innslag av klatrende vekster bidrar til en frodighet og detaljrikdom.



FASADE

Fasadene er murte i håndbaket tegl, med integrerte balkonger delvis innlemmet i fasaden. Teglfasaden danner også rekkverkene i to høyder på balkongene, en detalj som ytterligere bidrar til å integrere balkongene i bygningenes samlede uttrykk. Vinduer og dører er utformet i tre, i kontrastfarge til murverket, og utnytter murveggens tykkelse til å skape en relieffvirkning.



TAK

Enkelte tak er avtrappet med inntrukket toppetasje med terrasser, mens andre tak har fått skrå form med taktekkning for å redusere høydevirkningen mot gårdsrommene.





Høyes vinfabrikk - transformasjon og nybygg

Sted: Bergen
Ferdigstilt: 2025
Adresse: Gyldenprisveien 16A-G
Arkitekt: En til En Arkitekter

VOLUM

Bygningen i Gyldenprisveien 16 ble oppført mellom 1911 og 1927 som anlegg for Kristian Høyes Vinfabrikk, tegnet av arkitekt Ole Landmark. Anlegget består av et toetasjes, symmetrisk hovedvolum, med to gavlbbygg på sidene, og en midtløp med fem rundbuede vinduer. De to bakbygningene er oppført i samme stil og volumetriske prinsipp som hovedbygningen, og har tjent ulike formål. I prosjektet er det blitt oppført et nybygg i bakre del, som følger anleggets hovedprinsipp med rektangulær bygningskropp og saltak.



3

FØRSTE ETASJE

Uteområder er utformet som både private- og felleshager på ulike terrasserte nivåer. Samtidig som anlegget kobler seg til Gyldenprisveien både i øvre og i nedre del.



2

BYGG I SAMMENHENG

Anlegget ligger noe tilbaketrukket fra Gyldenprisveien, med en mur i naturstein og puss som avgrenser eiendommen mot gaten. Helheten fremstår som et sammenhengende industrikompleks der hovedbygningen og de to bakbygningene danner en arkitektonisk enhet. Samspillet mellom bygningene styrker anleggets lesbarhet som et helhetlig og planlagt industrimiljø, med høy kulturhistorisk verdi..

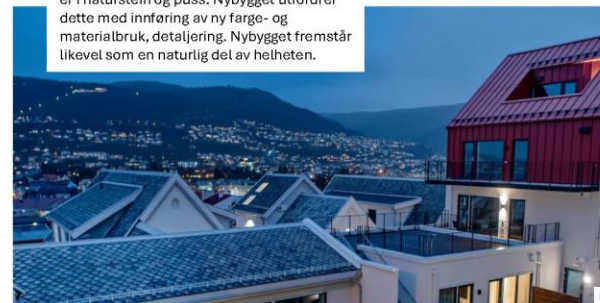


FASADE

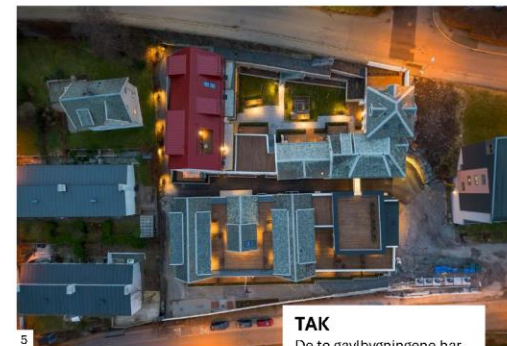
Fasadene har en klassisk og symmetrisk komposisjon, der hjørnene på gavlbbygningene er markert med pilastre med pusskvadre, som gir bygget et solid og monumentalt uttrykk. De rundbuede vinduene i midtløpen, og den bevarte porten i smijern, understreker byggets arkitektoniske kvaliteter. Fasademessig autentisitet er høy; flere originale vinduer er bevart, og detaljeringsgraden vitner om stor omsorg i utforming og håndverk. Nybygget tar opp i seg linjer, proporsjoner og rytme fra anlegget rundt.

MATERIALER OG FARGER

Anlegget har høy materialkvalitet, med bruk av pusset murverk og detaljer i naturstein. Den opprinnelige muren rundt eiendommen er i naturstein og puss. Nybygget utfordrer dette med innføring av ny farge- og materialbruk, detaljering. Nybygget fremstår likevel som en naturlig del av helheten.



6



5

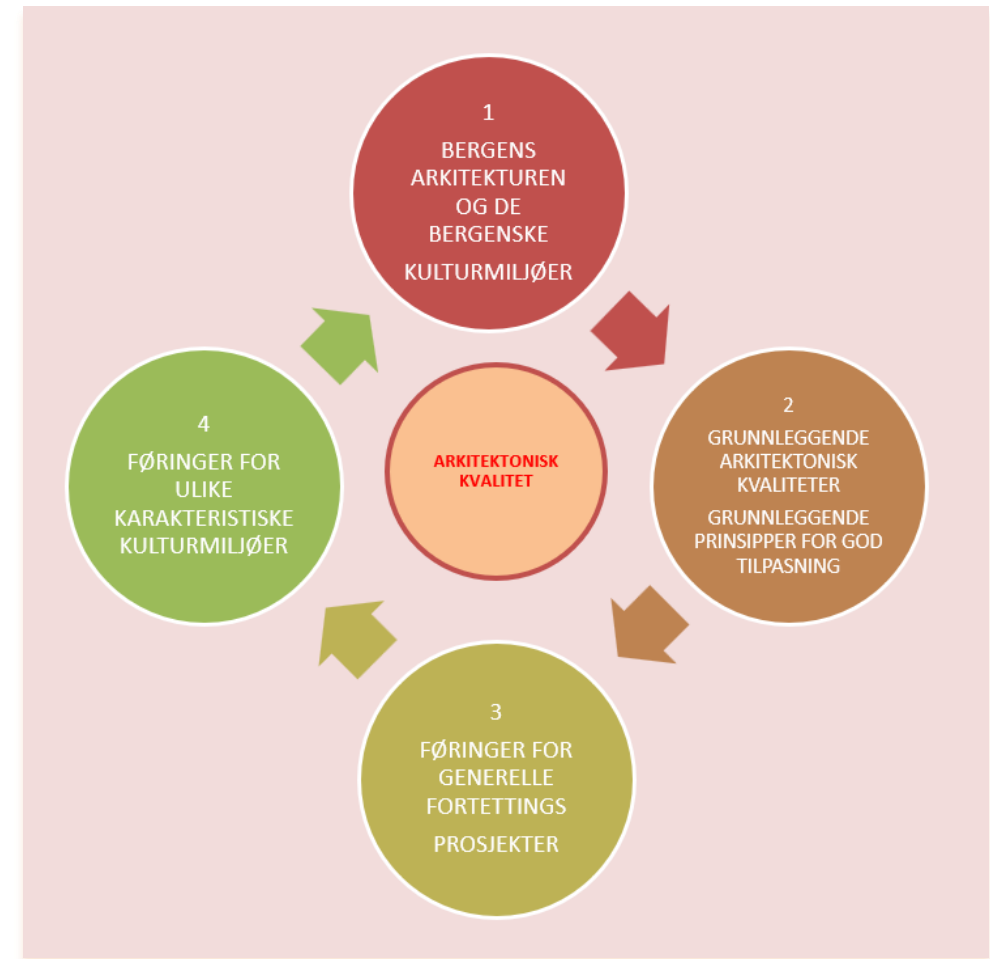
TAK

De to gavlbbygningene har bratte saltak. Takformen forsterker bygningens symmetri og gir anlegget et tydelig vertikalt preg, karakteristisk for Landmarks formspråk. Nybygget benytter dette formspråket med sitt bratte saltak.

Styrking og videreutvikling av Bergensarkitekturen

Arkitekturveileder for Bergen:

- Tar utgangspunkt i kulturmiljøet og Bergensarkitekturen
- Løfter frem grunnleggende arkitektoniske kvaliteter som vi finner gjennom arkitekturhistorien
- Gir generelle anbefalinger og føringer for ny bebyggelse
- Gir konkrete anbefalinger for tilpasning til karakteristiske kulturmiljøer
- Bidrar til å bevare og videreutvikle den Bergenske arkitekturen og særegne kulturmiljø.





Mer info og gi innspill

Frist 01.12.2025



Innspill til Arkitekturveileder for Bergen

✦ **Formål** Dette skjemaet brukes til å gi innspill til første utkast av *Arkitekturveileder for Bergen*, datert 10.11.2025. Frist for innspill er 1. desember 2025. Du har anledning til å lagre og redigere svaret ditt i etterkant, frem til fristen. Alle innspill blir oppsummert i skjema som følger saken til politisk sluttbehandling.

🔒 **Personopplysninger** Siden det ikke åpnes for anonyme innspill, ber vi deg om å oppgi fullt navn (fornavn og etternavn) manuelt. Ved innsending samtykker du til at Bergen kommune behandler oppgitte personopplysninger (navn) som del av saksbehandlingen.

Opplysningene brukes kun til dette formålet og arkiveres i tråd med gjeldende regelverk.

Viktig: Ikke oppgi personopplysninger om andre personer i skjemaet.

Spørsmål om personvern kan rettes til kommunens personvernombud: personvernombud@bergen.kommune.no



Arkitekturveileder for Bergen

1. Utkast 10.11.2025



BERGEN
KOMMUNE